

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת תזריע

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתנו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת תזריע

מפתח העניינים

טעם לחלוקת הנגעים בבתיים, בבגדים ובאדם / הלימוד על חומור איסור לשון הרע
ממרים הנביאה / דרך הרשעים שמדברים דברי הבאי ומזה באים לדיבורים אסורים /
מדיבוריו של האדם ניכרת מהותו ופנימיותו / הקב"ה נותן סיעתא דשמיא לאלו
שמושוחחים בדברי תורה וחכמה / הנגעים באים בעוון לשון הרע ובעוון הגאווה / הטעם
מדוע אם כולו הפך לבן - טהור הוא

מפתח חידושי תורה

- א. בענין טומאת נגעים..... יז
ב. בענין טבילת מצורע אחר הסגר..... יז
ג. בענין וטמא טמא יקרא בשאר טמאים..... יח
ד. בענין והצרוע בגדיו יהיו פרמים, וראשו יהיה פרוע וגו'..... יט
ה. בענין וטמא טמא יקרא..... כב
ו. בענין נגעי בגדים..... כב

מפתח מערכות

- ה. בל תשקצו - בענין מקור איסור לא תשקצו בשאר דברים..... כה
ב. בענין איסור בל תשקצו אם הוא מן התורה..... כט

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין יבום באשת תלמיד חכם..... ל
ב. בענין לא קבלו גרים בימי דוד ושלמה..... מז

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

טעם לחלוקת הנגעים בבתיים, בכגדים ובאדם

בעזרת ה' יתברך נראה לעיין ולהתבונן בעניני הפרשה, פרשת תזריע.

רוב הפרשה עוסקת בעניני טומאת נגעים. המקצוע הזה הוא עמוק וקשה, אבל הוא מיסודי התורה ויש תביעה על האדם שילמד את הענינים האלו. הכללים הבסיסיים בהלכות נגעים הם שווים לכל נפש, ובספר 'תורה תמימה' הביא כמה כללים מהלכות אלו שעוזרים ומסייעים להבנתה הפרשה.

הגמרא אומרת (ערכין טו:), על מה באים הנגעים?! - על עוון לשון הרע, על גאווה וגסות הרוח. וצריכים אנחנו לדעת מה המוסר השכל שאנו למדים מהפרשה הזו של פרשת נגעים.

נראה את דבריו מאירי העינים של רבינו הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות טומאת צרעת (פט"ז, י) **צרעת היא שם האמור בשותפות**, כלומר, זה שם שכולל בתוכו כמה וכמה ענינים, כגון **לובן עור האדם**, אדם שפתאום נדיה כתם לבן על גופו זה אחד מנגעי הצרעת, אלא שיש בזה סימנים אם הנגע הזה טהור או לא, כגון אם יש בזה שיער לבן הנגע טמא, וכן אם היה פשיון והתפשט, או נראה מחיה, כלומר, שנראה בשר חי, וכן **נפילת קצת שיער של הראש** או של הזקן **קרוי צרעת**, וכן **שינוי צבע הבגדים או הבתיים**, פתאום משתנה הצבע של הבגד שלו או הבית, גם זה **נקרא צרעת**, והרי לנו, כמו שפתח הרמב"ם, שהשם צרעת משותף לכמה ענינים.

וכאן אומר הרמב"ם דברים נפלאים ונוראים: זה השינוי שרואים פתאום בכגדים או בבתיים, אינו ממנהגו של עולם, זה לא דבר טבעי שרגיל להיות, אלא **אות פלא היה בישראל**, ומדברי הרמב"ם משמע שרק בקרב ישראל היו הנגעים, ולמה כל זה?! כדי להזהיר מלשון הרע. הנגעים האלו הם כמין הבהוב ואזהרה שמרמזים לאדם מן השמים, 'שים לב, התבונן בדיבורים ובהנהגה שלך, ותראה לתקנם'. 'אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה' (ויקרא רבה פ"ז ס"ד), בורא עולם לעולם אינו ממית את האדם מיד, אלא בתחילה משתנים קירות ביתו כמו שאומר הרמב"ם, ופתאום אדם רואה איך הצבע של הקיר שלו בבית משתנה. אם חוזר בו, הוא מבין שרומזים לו כאן מן השמים ולוקח את הדברים לתשומת לבו, מוטב. וכמאמר העולם, 'תחפש את אלוים לפני שהאלוים יחפש אותך'... אם אכן הוא אומר 'מה שהיה היה, אבל הקב"ה אל רחמן מלא רחמים, אני חוזר עכשיו בתשובה ומהיום והלאה אשמור על הפה שלי', נטהר הבית. אבל אם עמד ברשעו, הוא לא מתייחס לזה ואומר, 'טוב, כנראה הבית ישן', או שהוא אומר 'כנראה הצבע הקודם לא היה מספיק טוב, צריך להקים ועדת חקירה', וכיוצא בזה תולה את זה בסיבות גשמיות ולא לומד לקח, יעמוד בטומאתו עד שלסוף יהרסו את הבית ויתצו אותו.

ואם הוא עדיין בשלו ולא לומד לקח, משתנים כלי העור בביתו שהוא יושב ושוב עליו. מקודם היה הנגע בקיר של הבית, ועכשיו שלא למד לקח הנגעים מתקרבים אליו עצמו יותר, וכבר באים הנגעים על ספת עור הצבי שיש לו בבית, כמנהג איזה מקום... אם עכשיו הוא כבר נבהל ושם אל לבו לחזור בתשובה, יעבור הנגע, יטהרו אותו והכל יהיה בסדר, אבל אם עמד ברשעו, הוא ממשיך לומר 'אתה יודע למה נהיו לי כתמים בעור? - עשו לי עין הרע'... הנגע טמא וצריכים לשרוף את הכלים שלו.

ומה השלב הבא?! משתנים הבגדים שעליו. החולצה שהוא לובש והמעיל שלו, נהיים בהם נגעים ומשתנים הצבעים שלהם. זה כבר ממש קרוב מאוד אל האדם, ויכול להיות שעכשיו כבר יתעורר ויחזור בתשובה. ובאמת, אם חזר בו, הוא יאמר 'כבר ראיתי מה שקרה בקיר של הבית, ראיתי מה שקרה בכלי העור שלי בבית, ועכשיו זה גם בבגדים?! הבנתי ולמדתי מוסר', הכל טוב. הקב"ה רוצה בתשובת רשעים (תפילת העמידה לנעילה דיוה"כ), ותמיד הוא יושב ומצפה מתי האדם ישוב בתשובה. אבל אם האדם עדיין עומד ברשעו ומחזיק בקשיות ערפו, צריכים לשרוף את הבגדים.

השלב הבא הוא כבר בגוף האדם ממש, כאשר משתנה עורו שלו. אז הוא נעשה מצורע, ואז הוא יהיה מובדל ומפורסם לבדו. מוציאים אותו משלוש מחנות כמו שכתוב 'בדד ישב מחוץ למחנה מושבו'. יש אחד שאומר, 'טוב, יוציאו אותי משלוש מחנות, אז מה?! הרי יש עוד מצורעים כמוני, נעשה שם שיכון מצורעים ונשחק איתם שח'... אין דבר כזה, וכמו שדרשו רבותינו (פסחים סז). 'בדד ישב' ואינו יושב גם עם מצורעים שכדוגמתו. ולמה על המצורע לשבת לבדו?! כיון שכח המחלוקת והלשון הרע גורם שיהיה פירוד בין האנשים, מפריד בין החברים ובין המשפחה וגורם שאנשים ישארו לבדם, ולכן במידה כנגד מידה גם המצורע צריך לשבת לבדו. אתה גרמת על ידי הדיבורים שלך שאנשים ישבו לבדם?! לכן גם אתה תשב לבד מחוץ למחנה.

הלימוד על חומר איסור לשון הרע ממרים הנביאה

יושב המצורע לבדו מחוץ למחנה וצריך לקרוא ולצעוק שהוא טמא, עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהיא הליצנות ולשון הרע. מהי 'ליצנות'?! ליצנות אין הכוונה למלתא דבדיחותא, ואדרבה, ליצנות בדרך כלל נעשית בכל הרצינות. מהי הליצנות?! - זלזול בדבר אמיתי ובעל ערך. ולפעמים ליצנות יכולה להיות במילה אחת או אפילו רק בתנועת יד אחת, כגון שמגיע משהו ומתלהב ואומר 'שמעתי שיחת מוסר פלונית' וכיוצא בזה, והשני עושה עם היד שלו איזו תנועת ביטול - זו היא ליצנות, באשר יש כאן זלזול בדבר בעל ערך.

מי היה הליצן הגדול מכולם?! עמלק. 'לץ תכה ופתי יערים' (משלי יט, כה), אמרו רבותינו (שמות רבה כז, ו) מי הוא הלץ הזה שצריך להכות אותו?! עמלק. היכן מצאנו אצל עמלק

ליצנות?! וכי ראינו אותו שהוא אומר בדיחות ומעלה שחוק על פני אנשים? - לא. אבל מצאנו אותו שהוא הגיע להשפיל ולזלזל במעלתן של ישראל, כאשר היה חותך מילותיהן של ישראל משליך כלפי שמיא ואומר 'טול מה שבחרת', אתה בחרת בעם ישראל ועשית ברית עם כלל ישראל, ואני אשפיל ואזלזל בהן. אין לך ליצנות בדבר ערך גדולה מזו, כאשר הקב"ה אומר 'בני בכורי ישראל' ואומר לכלל ישראל שאתם לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, והוא בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את התורה הקדושה, ועמלק שמפריע לו הברית הזו שכלל ישראל כרתו עם הקב"ה, נוטל את מילותיהן של ישראל, זו הברית, ומשליך אותם בבזיון כלפי שמיא. ועליו אמר הכתוב 'לץ תכה', כשקיבל משה רבינו את הציווי מאת הבורא לחתוך ראשי גבוריו של עמלק ולהכרית את זכרו.

זהו הדיבורים של הרשעים, כמו שאומר הרמב"ם, דברי ליצנות. אם תלך לרשעים מה תשמע מהם?! וכי תשמע מהם דבר מוסר, דבר תורה או דבר חכמה?! מה פתאום. רק דברי ליצנות, דברים המזלזלים בכל מה שקדוש ויקר, ולשון הרע. ועל ענין זה הזהירה התורה, השמר בנגע הצרעת זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך.

רבינו החפץ חיים ז"ל כתב ספר שלם שנקרא 'זכור למרים' על המצוה הזו של זכירת מעשה מרים. וכאן מרחיב הרמב"ם ומפרש מה הכוונה בפסוק 'זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים', וכי מרים עשתה משהו שלא כהוגן?! והלא היא היתה נביאה! הרי הוא אומר, בא הקב"ה ואומר בתורתו, בני, תשמעו מה שאני מלמד אתכם, התבוננו מה אירע למרים הנביאה, לא מדברים כאן על אנשים קטנים קלי הדעת, אלא על מי שזכתה להיות נביאה שהקב"ה מדבר איתה. הרמב"ם (בהלכות יסודי התורה פרק שביעי ה"א) מביא את התנאים הנצרכים לאדם כדי להיות נביא, ויש שם הפלגות עצומות כגון שמעולם לא ניצח אותו היצר הרע אלא הוא תמיד מתגבר על יצרו, ועוד עיין שם, וזו היתה מרים הנביאה. ומה היה במעשה איתה?! שדברה באחיה, משה רבינו ע"ה, שהיתה גדולה ממנו בשנים, והוא חייב בכבודה, והיא גידלתו על ברכיה כשהיה תינוק, הוא הרי חייב לה הכרת הטוב שאי אפשר לתאר ולשער שהלא היא גידלה אותו, ולא די בזה אלא אף סכנה בעצמה להצילו מן הים, כשעמדה על שפת היאור לראות מה יעשה אותו ואם תוכל להצילו.

ומה עשתה מרים?! לא דברה בגנותו, היא לא אמרה איזה דיבור גנאי כדי להשפיל, לבזות או לפגוע בו חלילה, אלא טעתה בשגגה שאמרה שמושה רבינו הוא נביא ככל הנביאים,

א. 'ופתי יערים', יערים הכוונה שהפתי קיבל חכמה וערמה. מי הוא זה?! יתרו. 'וישמע יתרו ויבוא יתרו', מה שמועה שמע ובא? - מלחמת עמלק, כדרשת רבותינו (שמות רבה פכ"ז ס"ו). כשיתרו ראה איך שהקב"ה העניש את עמלק, ראה את ה'לץ תכה', מיד למד לעצמו לקח ומוסר ואמר לעצמו 'עד כאן, ובא וקיבל ערמה וחכמה, והצטרף לבית ישראל'.

'וכי רק אתו הקב"ה מדבר? גם אתנו הוא מדבר'. ומשה רבינו ע"ה לא הקפיד, שנאמר 'והאיש משה עניו מאד', הוא לא הרגיש ולא הקפיד כלל וכלל, ובספר שם משמואל (פרשת ויקהל ופרשת מצורע) מביא מדברי רז"ל (אבות דר"נ פ"ט), כ"ד כיתות של בעלי שחין וצרעת יש, עשרים וארבעה מדרגות יש בנגעי הצרעת, ומי שחולה בחולי הנורא הזה של הצרעת בוודאי נפשו שבורה ושפלה עליו, שהרי מי שהוא מצורע יש לו נשירת איברים, כאן נופלת לו אצבע ושם נושרת לו יד רח"ל, וכי אחד כזה יתכן שיש בו גסות הרוח וגאוה?! בוודאי שנפשו שבורה ודעתו שפלה מאד מאד. והיה, כך אומר המדרש, נפשו של משה רבינו שפלה יותר מכולם. לפי רוב ענוותנותו היה משה שפל רוח יותר מהמצורע הגרוע ביותר, וכמו שמעיד עליו הפסוק 'והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה', ומשה רבינו אם כן לא הקפיד במאומה על אחותו, ואף על פי כן, למרות שהיא היתה גדולה ממנו בשנים, ולמרות שהיא גידלה אותו וסכנה את חייה בשבילו, ולמרות שהיא טעתה בשגגה ולא אמרה לשון הרע כדי לבזות אותו, ולמרות שגם משה מצידו לא הקפיד בכלל על דבריה, עם כל זה מיד נענשה בצרעת, והיו כל עם ישראל צריכים לחכות לה.

אומר הרמב"ם, זו היא כוונת התורה שהזהירה 'זכור את אשר עשה ה' אלוךך למרים', ולדעת כמה ראשונים ז"ל זו היא מצות עשה דאורייתא כשאדם חושב על הענין הזה וזוכר אותו, התבונן ותראה במרים הנביאה שלמרות שהיתה במעלה עצומה של נביאות ולמרות כל מה שאמרנו, עם כל זה נענשה, ומכאן תלמד ותראה כמה התורה הקפידה על הענין הזה של הלשון הרע, ואם כן קל וחומר לאותם אנשים טפשים שכל העת מרבים לדבר, כמה התביעה עליהם גדולה.

דרך הרשעים שמדברים דברי הבאי ומזה באים לדיבורים אסורים

לפיכך, אומר הרמב"ם, ראוי למי שרוצה לכוון ארחותיו, מי שרוצה לפסוע בדרך העולה בית אל ורוצה וחותר להיות עבד ה' הנאמן, להתרחק משיבתם ומלדבר עמהן, אל תקרב לאנשים האלו שכל הזמן מדברים ומפטטים בדברים של מה בכך. החפץ חיים זצ"ל אומר, יש אחד שאומר, 'אני לא רוצה לדבר לשון הרע, אבל אני סקרן ומעניין אותי לדעת מה מדברים החברים ועל מה מדברים. אלך ואקשיב מה שאומרים האנשים, אבל לא אדבר מילה ולא אוסיף כלום'. מביא החפץ חיים מדברי המדרש, כל אלו שנמצאים באותה החבורה, נקראים ונכתבים בשמים בשם חבורת רשע. ולכאורה, וכי הוא אמר משהו?! הוא רק עמד והקשיב! - אבל כך גלו לנו רבותינו, שאף הוא נכלל ונחתם אתם בטבעת המלך כחבורת רשע. (עיין בספר חפץ חיים בפתחה חלק הלאוין, ושם כלל ו' ס"ו, ובספר שמירת הלשון שער הזכירה פ"ג).

והרבה פעמים דווקא השומע הוא הגרמא בניזקין, שהרי זה ידוע ומפורסם שלא ראינו מעולם אדם שמדבר לשון הרע לעצמו ואומר בשקט 'עצמי', ראית את ראובן שעשה

כך וכך'?!... לא ראינו כזאת, וגם לא ראינו מי שמדבר לשון הרע לקיר. רק כשהוא רואה את חבר שלו אז הוא מתעורר ואומר לו, 'בוא בוא, בוא תשמע דברים שלא שמעת מימך, חדשות ונצורות על ראובן פלוני'... נמצא אם כן שהרבה פעמים אותו אחד שיושב ושומע את הלשון הרע הוא זה שמכשיל את המספר וגורם לו לספר, ולכן כולם נכללים בשם אחד של חבורת רשע רח"ל.

הוא שאומר הרמב"ם, 'מי שרוצה לכוון ארחותיו, יתרחק מיישיבתם'. תברח מאנשים כאלו שיושבים ומדברים על אנשים, שלא תכלל חלילה בשם הזה של חבורת רשע. 'ולא ידבר עמהם', אל תתקרב ואל תדבר אתם כלום, גם לא על מזג האוויר. למה? כי פתאום תמצא איך שהוא מדבר אתך על ראובן ועל שמעון, כדי שלא יתפס אדם ברשת הרשעים וסכלותם. אנחנו צריכים תמיד להתרחק מידי עבירה, וכבר אמרו המפרשים שלא כתוב שצריך להתרחק מעבירה אלא מ'ידי עבירה'. מהם ידי עבירה? וכי לעבירה יש ידים?! אכן כן. יש את העבירה עצמה, ויש לה גם ידים, בהם היא תופסת את האדם כמו התמנון ומביאה ומקרבת אותו לעבירה. ולכן על האדם לעשות לעצמו גדרים וסייגים להתרחק מרשת הרשעים, שלא יתפס חלילה בעוונם.

ומתאר הרמב"ם איך היא צורת החבורה של הרשעים האלו. דרך ישיבת הליצינים הרשעים, בתחילה מורים בדברי הבאי, סתם פטפוטים חסרי טעם וריח, על הארץ ועל המזון על הימים ועל הנהרות, על המלכים ועל המלחמות, כמו שנאמר 'וקול כסיל ברוב דברים', הכסיל שאין לו דעת רוצה להפגין נוכחות, שידעו שגם הוא חי וקיים וגם הוא מאן דאמר, ולכן הוא מדבר בכל מה שרק יכול לדבר.

הפסוק בקהלת אומר (ו, ו), 'כי כקול הסירים תחת הסירים כן שחוק הכסיל'. מה הכוונה?! אומרים בשמו של הגאון מווילנא שהסביר, מהם 'סירים'? - קוצים. בשעה שאדם לוקח את הקוצים ורוצה לבשל את התבשיל על ידי הקוצים האלו ומניח אותם מתחת לסיר ומדליק אותם, אתה שומע מתחת לסיר פיצוצים, מפני שהקוצים מתפוצצים ומרעישים. כן הוא גם כן, אומר הפסוק, שחוק הכסיל. מדוע? כי מהחכם אתה יכול לשמוע דברי תורה ודברי מוסר, דברים שמביאים את האדם להתעורר לתשובה ולשיפור המעשים. אבל מה אתה יכול לשמוע מהכסיל?! הרי אין לו דברי חכמה לומר. אבל סוף סוף גם הוא רוצה להראות שהוא קיים ונמצא, אז מה הוא עושה?! מרעיש בקול. אתה תשמע אותו צוחק בקול ומבשר לכולם שהוא כאן כאומר 'גם לי יש מה לומר', בדיוק כמו הקוצים. איזה תועלת יש מקוצים?! יש אילנות שמוציאים פירות טובים ומתוקים, אבל מהקוץ אין שום תועלת אלא בשעה שהוא נשרף, ואז הוא משמיע את הקול שלו כשהוא מתפוצץ ומבשר, 'אתה שומע? גם ממני יש ברכה'... כשהוא נשרף תחת הסירים. ואליז דומה הכסיל.

הוא שאומר הרמב"ם, שדרך הרשעים והכסילים שהם מדברים דברי הבאי, פטפוטים שאין בהם ממש. ומתוך כך, כשהם מתחילים לדבר דברי הבאי הם לא מסתפקים בזה, אלא באים לדבר בגנות הצדיקים, תמיד יש טענות ומענות על החכמים ותלמידיהם, 'למה זה כך' ו'למה זה כך', 'למה אמר חכם פלוני כך', וכך הם אומרים דברי גנאי על הצדיקים והחכמים, וזה סימן מובהק למהותו של האדם.

מדיבוריו של האדם ניכרת מהותו ופנימיותו

הפסוק אומר (משלי כז, כא) 'מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו', אתה יכול לבדוק את האדם ולבחון אותו על פי הדיבור שלו, כמו המצרף לכסף והכור לזהב. אדם הולך למכרה ומוציא ממעבה האדמה זהב וכסף, ויש בהם הרבה סיבים וסיגים. מה עושים כדי לנקות את הזהב והכסף מן הסיגים?! מכניסים את העפרות זהב וכסף לתוך כור ההיתוך, ועל ידי האש הלוחטת שמה הסיגים נשרפים ונשאר רק הזהב בטהרתו ונקיונו. וכשם שהכור הזה מנקה את הזהב והכסף, כך גם הדיבור של האדם 'איש לפי מהללו', מסלק את כל המראה החיצוני שנדבק בו ומראה את תוכנו הפנימי של האדם. אם אתה רואה אדם שהוא מהלל את התורה וחכמי התורה ותמיד רוממות לומדי התורה בגרונו, זהו סימן שהוא מאנשי הצדק, אבל אם אתה רואה אדם שכל הזמן יש לו ביקורת על חכמי התורה ולומדיה, ומה שהם לא יעשו תמיד הוא ימצא בהם מום ופגם ותמיד ימצא חיסרון, דע לך, אומר רבינו יונה בפירושו לספר משלי (שם) ובספר שערי תשובה (ש"ג אות קמ"ח), שהאיש הזה הוא מאנשי רשע, כי הדיבור הזה של האדם מעיד על התוכן הפנימי שלו. גם אם הוא מניח ביחד תפילין של רש"י ודרכינו תם ותפילין של שימושא רבא בגלל שיש לו ראש גדול כמו של סוס, וגם אם החיצוניות שלו נראית לעילא ולעילא, אין זה אומר כלום, ומה שקובע הוא 'איש לפי מהללו' - בדיבור שלו הוא נקבע.

וכמו שאמר, ממושיך הרמב"ם, תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק. דוד המלך מבקש שהשפתים האלו שתמיד מלאות טענות ומענות על חכמי התורה, 'תאלמנה'. ומתוך כך, כיון שהתחיל בזה יהיה להם הרגל לדבר בנביאים, בתחילה הם מתחילים לדבר על החכמים והצדיקים, ואחר כך הם עולים עוד יותר ואפילו על הנביאים שהם שלוחיו של בורא עולם ללמדנו תשובה דעת ובינה, הם מתחילים לדבר לתת בו דופי בדבריהם, הם מתחילים לפקפק 'מי אמר שהנביא שמע', ומבזים אותו, כמו שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים, ומפרש רש"י, אלו הנביאים, ובזים דברים ומתעתעים בנביאיו, הם מסתפקים על הנבואה ומבזים אותה.

והם לא מסתפקים בזה, אלא מתוך כך באים לדבר באלוקים, ונופרים בעיקר כענין שנאמר ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלהיהם, וזה חמור מן הכל. בהתחלה דברו על משה, ולבסוף דברו על בורא עולם. הוא מה שאומר דוד המלך ע"ה, שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. מי גרם להם לשית בשמים פיהם?! איך הגיעו אנשים למצב כזה

שמדברים על חי העולמים, כופרים ומלעיבים!! וכי הגיעו לזה ברגע אחד?! - לא. לשונם שהלכה תחילה בארץ, היא שגרמה להם. בהתחלה הם דברו על החכמים ועל הצדיקים, ואחר כך הגיעו לדבר על הנביאים ומשם לבורא עולם.

וזו היא שיחת הרשעים שגורמת להם ישיבת קרנות וישיבת כנסיות של עמי ארצות. זה השיג והשיח של עמי הארץ, אלו הם הדיבורים שלהם ובזה עיקר עיסוקם. וכן ישיבת בתי המשתאות עם שותי שכר, כי על מה ידברו?! וכי ידברו על דברי רש"י או על הרמב"ם?! אין להם על מה לדבר חוץ מעל הדברים הללו. אבל שיחת כשרי ישראל, מי שהוא בגדר 'אדם כשר', אדם ירא אלוקים, אינה אלא בדברי תורה וחכמה, ותמיד תשמע אותו מדבר בדברי תורה ודברי מוסר.

הקב"ה נותן סיעתא דשמיא לאלו שמשוחחים בדברי תורה וחכמה

ומצוה להזכיר בזה את דברי הפלא יועץ (ערך מזכה) שהיה אומר, שכל אחד ואחד יכול להיות מזכה הרבים שאין כמוהו. היאך?! לפעמים יש סעודת מצוה כגון ברית מילה או שבע ברכות, והכלל בידני הוא שאם אתה מתחיל לדבר בדברי תורה, כל השולחן יגרר אחרך וכולם ידברו בדברי תורה. תפתח בשאלה ששואל האור החיים הקדוש על הפרשה, ומישהו אחר ישיב שהוא ראה תירוץ על זה, וכיוצא בזה. אבל אם מתחילים לדבר בדברים בטלים, וכבר הופכת האווירה להיות אווירה של חולין ומדברים שם דברי הבאי, כבר כל אחד מוסיף מדלילה, ואוי לסעודה שכזו.

לכן על האדם להזהר תמיד להיות מדבר ראשון בדברי תורה במקומות כאלו, לעורר איזו שאלה או איזו הערה, ולזכות בכך את כל הציבור שיהיו עוסקים בדברי תורה וחכמה, כמו שכותב כאן הרמב"ם. והביאו בשמו של רבינו הגדול הסטייפלער זצ"ל שטוב שיהיו תמיד לאדם כמה דברי תורה מוכנים שיוכל להעלות ולומר בהזדמנויות הללו, דבר תורה לבר מצוה, דבר תורה לברית מילה, וכדומה. ואין צריך שהדברי תורה האלו יהיו דווקא משלו, ואין שום פגם שיאמר דברי תורה מחכמי התורה, 'ראיתי שגאון פלוני כתב כך וכך', וכיוצא בזה, ועל ידי זה כל השיחה סביב השולחן תהיה בדברי תורה.

וזו היא שיחת כשרי ישראל, שהיא בדברי תורה ודברי חכמה ומוסר. ובכלל ה'דברי חכמה' זה גם לדבר על הנהגותיהם של גדולי ישראל ועל מדותיהם וכדומה. ולפיכך הקב"ה עוזר על ידן. זו היא ההבטחה הגדולה לכשרי ישראל שמשאם ומתנם וכל שיחתם בדברי תורה וחכמה, שתהיה להם **סיעתא דשמיא**. עיקר העיקרים והדבר החשוב ביותר לאדם הוא שתהיה לו סיעתא דשמיא, והוא מה שקרוי בפי רבותינו 'חן', כמו שפירש רש"י במסכת שבת (קד.), וזו היא תפילתו של כל אחד שיוכה למצוא חן בעיני אלוקים ואדם. מי יזכה לסיעתא דשמיא?! האנשים האלו ששיחתם שיחה ראויה ונכיה, שאותם הקב"ה עוזר ומזכה אותם שנאמר אז

נדברו יראי ה' איש אל רעהו, יראי ה' מדברים זה עם זה בדברי יראה מוסר וחכמה, ויקשב ה', הקב"ה מטה אוזן לשמוע את דיבוריהם שהם דברי תורה, כמו שאמרו רבותינו בספר זהר הקדוש (הובא בספר נפש החיים ש"ד פ"ח וע"ש פ"ב) 'מאן דאשתדל באורייתא', מי שעוסק בתורה הקדושה, 'קודשא בריך הוא אצית ליה למילוי', הקב"ה מקשיב לדברים שהוא לומד, ודברי התורה שלו מתקבלים לרצון, ולא די בזה אלא 'ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו'.

החפץ חיים זצ"ל היה אומר כאן הערה יקרה. אנחנו הלא לא יכולים להעלים עין מעצמנו ולא יכולים שלא להשוות את עצמנו לדורות שלפנים. בדורות הקודמים היו האנשים מופלגים בתורה בחכמה ובכל מידה טובה. ואנחנו בפניהם?! כקליפת השום. וכי התורה שלנו היא כמו התורה שהיתה לפני מאתים ושלוש מאות שנה, בידי הט"ז והש"ך, או בדורות שלפניהם, בזמן רבינו הבית יוסף והרמ"א או האריז"ל?! אנחנו כאן וכאפס ביחס אליהם. ואם כן, יבוא אדם וישאל, מי יקשיב לתורתנו?! וכי התורה שלנו לפי ערכנו, יש לה חשיבות ואם כן, ביחס לדורות שלפנים!?

אבל, אומר החפץ חיים, זהו שאומר כאן הפסוק 'אז נדברו יראי ה' אל רעהו', אמנם בתורתנו ובקדושתנו אנחנו לא מגיעים לדורות הראשונים, אבל יש פתח פתוח לפנינו שבו כל אחד יכול להכנס, גם אנחנו. כל אחד שמכנים יראה בלבבו, מקבל על עצמו עול מלכות שמים ומשתדל לעשות את רצון הבורא ומשתדל להיות בגדר הזה של 'אז נדברו איש אל רעהו', איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק, ממילא כש'אז נדברו יראי ה', ויקשב ה', הקב"ה מאזין ומטה אוזן אף לתורתנו, 'ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו', זהו הגדר לו אף אננו יכולים לזכות.

ב. ויש בזה פירוש נוסף, שמכיון שהוא עוסק בתורה הוא אהוב אצל הקב"ה, וממילא 'קודשא בריך הוא אצית ליה למילוי', הקב"ה נענה לבקשותיו ולתפילותיו, וכשבא זה ומתפלל ומבקש מהקב"ה הוא נותן לו בעין יפה, בגלל אהבתו אליו.

ובגמרא במסכת בבא בתרא (קטז:) אמרו רבותינו, שאם יש לאדם חולה בתוך ביתו [ויש גורסים 'צער בתוך ביתו'], ילך אצל חכם. ולכאורה, למה לו ללכת לחכם?! אם יש חולה, שילך להדסה... יש בזה שני ביאורים. ביאור אחד, כי לכל סיבה גשמית יש סיבה רוחנית שמפעילה אותה. נכון שיש כאן משיהו חולה, אבל צריך לחקור למה הוא חולה. החכם יוכל לפרש מדוע הוא חולה, אולי בגלל שנכשל בדבר פלוני וכיוצא בזה.

והביאור השני, כיון שהחכם יבקש עליו ויתפלל עבורו, ואם החכם יתפלל על החולה בוודאי שזה יועיל לו, שהרי 'כל מאן דאשתדל באורייתא קודשא בריך הוא אצית ליה למילוי', הקב"ה אוהב את עוסקי התורה ודבריו של החכם, תפילותיו וברכותיו פועלות עבור החולה (עיין נימוקי יוסף ב"ב שם דנ"ג ע"א).

עד כאן דברי הרמב"ם, מהם למדנו שהקב"ה לא ברא את האדם בכדי להעניש אותו, ואין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, ולכן קודם כל הנגעים באים על קירו ביתו של האדם, לאחר מכן על הבגדים שלו ורק לבסוף בו עצמו. והדברים האלו צריכים להיות לנגד עינינו שנשמר ונוהר תמיד בלשונו, שלא נכנס בגדר הזה שאומר הרמב"ם, שיהיה בפניו שיחת עמי הארץ שסופה מי ישורנה.

הנגעים באים בעוון לשון הרע ובעוון הגאווה

רבינו החפץ חיים זצ"ל הוסיף דבר נורא. אדם שיש בו נגע צרעת, מגיע אליו הכהן ובודק את הנגע, ושלישה סימני טומאה יש. אם יש בו שתי שערות לבנות הוא מטמא אותו מיד ועליו לצאת אל מחוץ למחנה. אם בכתם יש מחית בשר חי, כלומר, שנשאר בשר כמו שהיה מקודם ולא נהיה לבן, אף הוא סימן טומאה. והסימן השלישי הוא אם פשה הנגע, אם הוא מתפשט ומתרחב, ויש בפרטי הדברים דעות שונות בין הקדמונים.

אולם יש חידוש גדול בהלכות האלו, כמו שאומר הפסוק, ש'אם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו', אם הצרעת התפשטה כל כך עד שהתמלאה בכל גופו, ובכל מקום שאתה מסתכל בו אתה רואה שהוא לבן, 'לכל מראה עיני הכהן', 'וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו', כאשר כל גופו מכוסה צרעת, 'וטהר הכהן את הנגע'. למה?! מפני ש'כולו הפך לבן - טהור הוא'.

הרי, שאם היה נגע לבן או ברגל, מגיע הכהן ובודק, ואם מוצא שיש שם שתי שערות לבנות או שיש שם בשר חי, או שפשה הנגע - טמא מיד. אבל אם הנגע התפשט כל כך עד שמכף רגל ועד ראש כולו לבן, טהור הוא. ולכאורה, מה הביאור בזה?! הלא איפכא מסתברא, אם הצרעת התפשטה כל כך בכל גופו והיתה ל'אקסטרה צרעת', בוודאי היה צריך להיות האדם טמא!

אמר החפץ חיים, אם אנחנו נתבונן בעומק הענין הזה, נראה שהתורה לימדה אותנו כאן פלאות. הלא ידוע ומפורסם שיש כמה סיבות שגורמות שיבואו נגעים על האדם. או לשון הרע, כמו שמביא הרמב"ם, או מהסיבה המוזכרת בהפטרה של פרשת תזריע. בהפטרה יש את הסיפור של נעמן, שר הצבא של מלך ארם. נעמן זה המית את אחאב, כאשר ירה חץ במלחמה לפי תומו והרג את אחאב, ואז באו הכלבים וליקקו את דמו כמו שהתנבא

ג. בשבת הזו לא יקראו את ההפטרה הזו, מפני שהיא שבת ראש חודש ומוציאים בו שלשה ספרי תורות, לקרות פרשת השבוע, פרשת החודש, ופרשת ראש חודש, ומפטירים בשל ראש חודש. אבל בשבת פרשת תזריע בשנה רגילה, קוראים את ההפטרה הזו.

אליהו הנביא^א. אחאב יצא למלחמה מכוסה שריון, שהרי ידע שיורים במלחמה חיצים, אבל כשהקב"ה רוצה אין עצה ואין תבונה לנגד ה', והחץ בקע את השריון והרג את אחאב.

נעמן זה התפאר שהרג את אחאב והיתה גסה דעתו עליו, ולכן הצטרע. כאן למדנו שגם מי שהוא מתגאה לוקה בצרעת. וכי מה יש לו לנעמן להתגאות?! והלא הוא ירה את החץ לפי תומו, ואף אחאב היה לבוש שריון ואילולי שהקב"ה עשה נס שהחץ יבקע את השריון לא היה קורה לו דבר. וכיון שהתגאה קיבל את הצרעת. לאחר מכן בא לאלישע ואלישע אמר לו, לך תטבול בנהר הירדן ותבריא. אמר נעמן בגאווה, וכי אני אטבול בנהר הירדן?! וכי חסרות לי נהרות ליד הבית שלי?! בשביל זה הגעתי לכאן?! לא הסכים נעמן ברוב גאוותו, עד שהעבדים שלו פייסו אותו והלך לטבול והבריא. וזהו מדתו של הגאווה, שגם אם הוא סובל נוראות בגלל הגאווה שלו, עם כל זה הוא יעדיף לסבול מלהשפיל את דעתו.

ד. אחאב מלך שקול היה, כלומר, היו לו מחצה עוונות ומחצה זכויות, כמאמר רבותינו (סנהדרין קב:) והיתה לו אשה ארורה, איזבל, והיא הסיתה והדיחה אותו. דודו של אחאב היה נבות, ולו היתה חלקת שדה הסמוכה לאחאב. אחאב רצה את השדה אבל נבות לא רצה להשחית את חלקת אבותיו ולא רצה למכור לו את השדה. אחאב כעס והגיע לבית זועף וללא מצב רוח, וכשאשתו ראתה את זה שאלה אותו, מה קרה? למה אתה כועס?! סיפר לה אחאב שנבות לא מסכים למכור לו את הקרקע.

אמרה איזבל לאחאב, אל תדאג, אני אטפל בענין הזה. ואכן, הביאו שני עדי שקר שהעידו על נבות עלילת שקר, וסקלו אותו. אז ירד אחאב אל השדה הזה ואז הגיע אליו אליהו הנביא ואמר לו, 'כה אמר ה', תשמע טוב מה שאני אומר לך בנבואה מאת הבורא, 'במקום אשר לקחו הכלבים את דם נבות ילקחו הכלבים את דמך גם אתה' (מלכים א' כא, יט), הרצחת וגם ירשת?! גם העללת עליו עלילת שקר ושפכת דם נקי, וגם אתה מגיע לפה עכשיו ולוקח את האדמה שלו?! חייך שגם הסוף שלך כך יהיה. ולא רק את דמו של אחאב ילקחו הכלבים, אלא גם את דמה של איזבל שהיתה אשמה בכל. ואכן כך היה כמו שמתואר בספר מלכים, אבל בהיות והיתה איזבל בת מלך, דאגו להביא אותה לקבורה. הלכו לקבור אותה ולא מצאו אלא את הראש שלה, ואת כפות ידיה ורגליה, כי את כל שאר גופה אכלו הכלבים, כמו שאמר אליהו הנביא.

ושאלו רבותינו (פרקי דרבי אליעזר פרק י"ז), אם כבר בא הכלב ואוכל, למה לא יאכל הכל?! למה השאיר כפות ידיים ורגלים?! אומר המדרש פלא פלאות. איזבל היתה רשעה וארורה, וכמו שמעיד עליה הפסוק ואומר 'פקדו נא את הארורה הזאת וקברוה', אבל היה לה מנהג אחד של חסד, ובזכותו זכתה שישאירו ממנו הכלבים משהו לקבורה. מה היה המנהג של חסד?! שכאשר היתה רואה איזבל חתן וכלה, היתה יוצאת לרקוד ברגליה לפני הכלה, מנענעת בראשה ומוחה בכפות ידיה. והאיברים האלו שעשו חסד, היו מוגנים בזכות החסד ולא נאכלו על ידי הכלבים, למרות היותה רשעה ואכזרית שכזו.

ובשנעמן ירה את החץ והרג את אחאב, שתת דמו של אחאב ובאו הכלבים וליקקו את דמו, ואז התקיימה נבואת אליהו הנביא ז"ל.

ובאמת שני הדברים האלו, לשון הרע וגסות הרוח, תלויים וכרוכים זה בזה, כמו שכתב רבינו יונה שמי שמדבר לשון הרע סימן שהוא גאווותן (הובא בספר שמירת הלשון שער הזכירה פרק ו', ושער התבונה פ"ג ופ"ד, ועיין מהרש"א סוטה דף מ"ב). מדוע?! מפני שאם אדם ענוותן ושפל ברך לעולם הוא לא ידבר על חבירו רעה כי יודע שחבירו עדיף ממנו. רק כשאדם חושב על השני 'הוא לא מגיע לקרסולי קרסולי, וגם אם יחיה אלף שנים הוא לא יגיע למעלותי', אז הוא יכול לבוא ולדבר לשון הרע על חבירו. וגם רבינו המהרש"א במסכת סוטה כותב כן, שלשון הרע וגאווה הולכים שניהם יחדיו. ומדת הגאווה מאוסה מאד בעיני הקב"ה, ולהיפך, מדת ההכנעה מאד רצויה ומקובלת לפניו.

הנה לנו אחאב הרשע שעשה מה שעשה עם נבות, ובא אליו אליהו הנביא ואמר לו 'כה אמר ה' במקום אשר לקחו הכלבים את דם נבות ילקחו הכלבים את דמך אף אתה', זו היא תוכחה נוראה עם מילים קשות, ומה עשה אחאב כששמע את זה?! נכנע לפני ה'. קרע את בגדיו, לבש שק על בשרו, דחה את האכילה שלו והתעסק בתענית. ואז אמר הקב"ה לאליהו, **הראית כי נכנע אחאב לפני?** - אחאב למד לקח, יען כי, אשר על כן נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו שכל בני ביתו יפלו לגלות לא יהיה בימיו אלא בזמן בניו.

נראה ונתבונן, אומר החפץ חיים. אליהו הנביא מגיע ואומר לאחאב דברים הנוקבים את הלב ומיד נכנע לבו. ואנחנו רואים איך שבמידה הזו של ההכנעה יש בכחה להעביר גזירת מוות שנמזרה מהקב"ה בעצמו, וכל שכן שיש בכחה לאחר את הגזירה לזמן רב. אם אדם מגיע בהכנעה אמיתית לפני בורא עולם ובשפלות ברך, גם אם הנביא כבר הודיע מאת הקב"ה על הגזירה, הקב"ה דוחה את הגזירה שלא תהיה בימיו אלא בימי צאצאיו.

חטעם מדוע אם כולו הפך לבן - טהור הוא

אמרו רבותינו בגמרא בערכין (טו.) נגעים באין על עוון לשון הרע ועל שפיכות דמים, והרבה פעמים מלשון הרע מגיעים לידי שפיכות דמים. אותם אלו שדברו לשון הרע על דוד המלך גרמו לכך שבסוף כל נוב עיר הכהנים נהרגו, וכמה וכמה צרות באו מזה על בית שאול וישראל. והנה עונש המצורע בדד ישב מחוץ למחנה, אפילו טמאים לא יושבים אתו ואפילו מצורעים לא יושבים אתו. ועד מתי יהיה מצורע?! עד שילמד לקח. אם יבין שמדברים אתו מן השמים, יכנע לבו ויקבל על עצמו להשגיח ולשמור על קדושת הפה, יבריא מצרעתו, אבל אם לא, עד יום מותו יהיה מצורע, לא יעלה יותר לרגל, לא יאכל קרבן פסח ולא יוכל להכנס למחנה ישראל.

ולמה יושב המצורע לבדו?! כיון שכשאדם יושב לבד הרבה פעמים הוא מתחיל לחשוב, 'מה זה' ו'על מה זה', למה זה קרה לו ולמה זה בא לו, ומהמחשבות האלו יבוא לידי

הרהור תשובה על חטאו הגדול ולבבו יכנע ושב ורפא לו, הוא יטהר מצרעתו, יביא את קרבנותיו ויוכל לבוא בקרב ישראל.

זה במצורע שקיבל צרעת באבר אחד, ביד או ברגל, וכיוצא בזה. מצורע כזה צריך את הריחוק הזה ממחנה ישראל עד שיבין שעשה שלא כהוגן ועליו להשתפר ולחזור בתשובה. למה?! כי כשאדם מקבל צרעת באבר אחד הוא עלול לומר 'אז קבלתי צרעת באבר הזה, קורה. וכי לא קורה שאדם נהיה חולה? נעשיתי חולה בחולי הזה', ועדיין הוא יכול להיות טועה ולחשוב שזה היה לו בדרך מקרה. רק כאשר יצא מחוץ למחנה וישב בדד ויתחיל לחשוב מחשבות, אז יבוא לידי מצב של הכרה בחטא ועשיית תשובה. אבל אם הצרעת פרחת בכל גופו של האדם מכף רגל ועד ראש, 'לכל מראה עיני הכהן הפך לבן', במקרה כזה אדם יכול לומר 'במקרה זה קרה לי?! וכי יש מציאות שאדם יהפוך פתאום להיות כולו בצבע לבן מכף רגל ועד ראש?! במצב כזה שהצרעת פשטה בכל גופו של האדם, אומר החפץ חיים, לבו נשבר בקרבו והוא עושה תשובה מיד, ואין צורך להוציא אותו אל מחוץ למחנה, כיון שאין סיכוי שיאמר 'זה קרה לי בדרך מקרה', ומיד הוא יודע שזה בגלל שהוא לקוי בחטא של הלשון הרע, הגאווה או השפיכות דמים שמבייש את אשתו, את הילדים או את חבריו, וברגע הזה שהוא נכנע לפני הקב"ה מיד נדחתה הגזירה ממנו. וכמו שראינו שאפילו נבואה קשה כמו זו שהתנבא אליהו על אחאב, עם כל זה ברגע שנכנע לבו של אחאב לפני ה', דחה הקב"ה את הגזירה ממנו.

הרבה פעמים אדם מרגיש שהוא כעין בעל הבית בביתו, ויכול להשפיל לקנטר ולצער את אשתו וילדיו. בעל החינוך כותב, וכי אדם ילך ברחוב ויתחיל לצעוק על אנשים ההולכים שמה?! בוודאי שלא. הרי הוא לא עשה לו כלום, ולמה זה לצעוק עליו ולבזות אותו?! זה דבר שכל אחד מבין. ואם כן, אומר החינוך, איך זה שאדם יצעק ויבזה את אנשי ביתו?! הרי קל וחומר בן בנו של קל וחומר הוא, אם על סתם אדם אתה לא צועק, על אשתך והילדים שלך שכל הזמן עוזרים ומסייעים לך ובלעדיהם אתה לא מוצא ידים ורגלים, עליהם אתה כועס?! צא וראה, אדם שאשתו נוסעת ללדת, והוא נשאר בבית עם הילדים לבדו, בתוך חמש דקות הוא מוציא צו שמונה ועורך גיוס כללי, קורא לכולם 'בואו לעזור לי', הוא מביא את אמו שלו, את אחות שלו, את הדודה שלו ואת הסבתא החורגת שלו... כולם כולם נקראים לסייע. למה?! מפני שהוא לא יכול להסתדר לבד. והוא מזהיר אותם, אם אתם לא תבואו לכאן מיד, גם אני הולך לבית חולים...

וזהו הדבר שעל כל אחד להשגיח ולשמור, שהדיבור שלו יהיה דיבור טוב ומתוק, דיבור רך ודיבור של תחנונים, ולא דיבורים קשים ואסורים. זהו שלמדנו מהפרשה, על הזהירות בשמירת הפה, על כך שצריך אדם להזהר להיות בעל מדות טובות ובראש ובראשונה במדת הענווה, ועל הצורך להיות נכנע לפני בורא עולם, לדעת שהוא המלך ואנחנו עבדיו עושי רצונו, וה' יהיה בעזרנו. אמן ואמן.

חידושי תורה פרשת תזריע

א. בענין טומאת נגעים

ויקרא (י"ג א'): "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, אדם כי יהי בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת" וגו'. וזאת פרשת המצורע והלכותיו.

והתבוננתי בס"ד וראיתי דבר פלא, שהתורה פותחת ואומרת: "**אדם** כי יהיה בעור בשרו" גו', ושם (פסוק י"ח) כתוב: "**ובשר** כי יהיה בעור בשרו" וגו', ושם (פסוק כ"ד) כתוב: "או **בשר** כי יהיה בעורו" וגו', ושם (פסוק כ"ט) כתוב: "**ואיש או אשה** כי יהיה בו נגע" וכו', וכזאת שם (פסוק ל"ח): "**איש או אשה** כי יהיה בעור בשרם", ושם (פסוק מ'): "**ואיש** כי ימרט וגו', **איש** צרוע הוא", ושם (פסוק מ"ה): "**והצרוע** אשר יהיה בו הנגע" עיין שם.

ובל' השינויים הללו, שהתורה הקדושה פותחת בלשון אדם, ועוברת לבשר, ואחר כך איש או אשה, ואחר כך רק איש, ובסוף והצרוע, כל השינויים הללו אומרים דרשני, ויש לעיין בדברי המפרשים נ"ע ורשמתי למזכרת.

ב. בענין טבילת מצורע אחר הסגר

ויקרא (י"ג ו'): "וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית, והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור, וטהרו הכהן מספחת היא וכבס בגדיו וטהר".

ו**פירש** רש"י ז"ל: "וכבס בגדיו וטהר, הואיל ונזקק להסגר נקרא טמא וצריך טבילה". ומבואר שכל שהמצורע הוסגר, אף על פי שלפי האמת טהור היה שלא נראו בו סימני טומאה, מכל מקום צריך טבילה וכנ"ל.

ובס"ד נתעוררתי להבין דהנה כאן בפרשת צרעת עור הבשר מבואר כנ"ל שכל שנזקק להסגר אף על פי שנתברר דטהור הוא מכל מקום צריך טבילה, וכן הוא גם גבי טומאת נתקים כשנמצא טהור וככתוב שם (פסוק ל"ד): "וראה הכהן את הנתק ביום השביעי והנה לא פשה הנתק בעור וגו' וטהר אותו הכהן וכבס בגדיו וטהר".

והיינו כמו שנתבאר שכל שהוזקק אותו אדם להסגר אזי הוצרך גם לטבילה, וככתוב וכבס בגדיו וטהר.

אבל תמוה שגבי שחין ומכוה שגם שם יש הסגר, כמפורש במקראות, ושם לא הזכירה התורה כלל ענין טבילה, וככתוב שם (פסוק כ"ג): "ואם תחתיה תעמוד הבהרת לא פשתה צרבת השחין היא וטהרו הכהן", וכיוצא בזה שם (פסוק כ"ח) גבי מכוה שאחר שהסגירו ולא פשה הנגע וטהרו הכהן ע"ש.

ויש להבין מדוע כאן גבי טומאת שחין ומכוה לא נזכר ענין זה של טבילה אחר ההסגר וצ"ע.

ג. בענין וטמא טמא יקרא בשאר טמאים

ויקרא (י"ג מ"ה): "והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא".

ואמרו רז"ל בספרא שם (פרשת תזריע דיבורא דנגעים פ"ב ה"ט): "וטמא טמא יקרא אומר פרוש. אין לי אלא זה בלבד, מנין לרבות שאר המנוגעים, תלמוד לומר טמא טמא יקרא. או מה זה מיוחד שבראשו נגעו, אף אני אביא את הנתקים שבראשו נגעו, ומנין לרבות שאר המנוגעים, תלמוד לומר טמא טמא יקרא. ומנין לרבות שאר הטמאין, תלמוד לומר וטמא טמא יקרא. ארבה את הטמאים החמורים ולא ארבה הטמאים הקלים. טמא מת ובוועל נידה וכל המטמאים את האדם מנין, תלמוד לומר טמא טמא יקרא", ועיין בבבאור רבינו החפץ חיים ז"ל שם (דק"ב ע"ב) שהסביר איך ילפינן לכולהו ע"ש.

ובך פסק הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות טומאת צרעת (פ"ה ה"ח): "ולא המצורעים בלבד, אלא כל המטמאים את האדם חייבין להודיע לכל שהן טמאין, כדי שיפרשו מהן, שנאמר וטמא טמא יקרא הטמא מודיע שהוא טמא". [ולא ידעתי מדוע בספר תורה תמימה ויקרא שם השמיט דרשתם ז"ל זו שכל המטמאים את האדם חייבים להודיע לכולם שהם טמאים כנ"ל בספרא ובדברי הרמב"ם ז"ל].

וראיתי לחד מן קמאי, תלמיד הרשב"א ז"ל, הוא רבינו יעקב סקילי ז"ל בספרו תורת המנחה (פרשת תזריע דרשה מ"ד דף תי"ד) שכה כתב: "ומהו זה העון שכל כך עונשו חמור, שהרי כל העבירות עונשן אמור, או מלקות, או מיתה בידי שמים, או כרת, או ארבע מיתות בית דין - אמרו רז"ל זהו עון לשון הרע, שמצינו לו אזהרה בתורה בלאו דכתיב לא תלך רכיל בעמך. ורמז עונשו דוד המלך ע"ה שהוא חמור מכל עבירות שבתורה, שאין עבירה חמורה כעבודה זרה וגלוי עריות ושפיכת דמים, ועם כל זה עונש לשון הרע חמור משלשתן, שהרי בעבודה זרה לא נאמר אלא חטא העם הזה חטאה גדולה (שמות ל"ב ל"א), ובגילוי עריות נאמר ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת (בראשית ט"ל ט'), ובשפיכת דמים נאמר גדול עוני מנשוא (בראשית ד' י"ג), ואילו בלשון הרע נאמר לשון מדברת גדולות, (תהלים יב ד') מרובה על כולם. וכל זה למה מפני שהיא הורגת שלש נפשות האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו, ומפני כך היה משתלח חוץ לשלשה מחנות, וכן מצינו לו רמז בתורה השמר בנגע צרעת וגו' וסמך ליה זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים וגו', וכן הכתוב אומר זאת תהיה תורת המצורע, המוציא שם רע.

ומפני זה ציוה הקב"ה ועל שפם יעטה, לומר ראו כי פיו ולשונו גרמו לו כל זה. וכן עשה בנחש מפני לשון הרע שסיפר נענש בצרעת שפושט את עורו והולך בהוצאת לשון, שאין בכל בעלי חיים מי שמוציא את לשונו תדיר כמו הנחש, להראות כי לשונו גרם לו כל זה. וכן צוה למצורע וטמא טמא יקרא לומר כי טומאת הפה גרמה לו זאת, ואין טומאת הפה אלא בלשון הרע דכתיב (ישעיה ו' ה') כי איש טמא שפתים אנכי, ועל כן היה מביא צפרים שהם מצפצפים תמיד ויבואו ויכפרו עליו.

ולמה עץ ארז ואזוב, לפי שנתגאה והגדיל לשונו, כמו הארז שהוא גבוה מכל האילנות נצטרע,

שכן נאמר בלשון הרע לשון הגבהה אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו וגו' (תהלים י"ב ה'), ומפני שהשפיל עצמו כאיזוב נתרפא. כלי חרש ומים חיים, לומר שהיה לו להיענש שלא יתרפא לעולם ככלי חרש שנשבר שאין לו תקנה, ומפני שחזר בתשובה שדומה למים חיים נתרפא. וכן טעם שחיטת הצפור האחת שהיה לו להיענש במיתה מוחלטת כמו השחוטה, אלא מפני שחזר בתשובה החייהו" עכ"ל.

והנה מריהוט לשונו ז"ל שכתב: "שציוה למצורע שטמא טמא יקרא לומר כי טומאת הפה גרמה לו זאת", נראה שהבין ונקט שרק המצורע מחוייב לקרוא טמא טמא כי פיו גרם לו מה שאין כן בשאר טמאים, אבל כבר הבאתי דברי רז"ל בספרא ודברי הרמב"ם ז"ל שהיא הלכה הנוהגת בכל הטמאים, וכלשונו "ולא המצורעים בלבד אלא כל המטמאים את האדם חייבין להודיע לכל שהן טמאין כדי שיפרשו מהן" וצ"ב.

וראיתי לגאון עוזינו הרב תנא דאורייתא ז"ל בספר משנה למלך על הרמב"ם הלכות יום טוב (פ"ז הט"ז ד"ה וראיתי להרב) שכתב: "מה שכתב רבינו הרמב"ם ז"ל ולא המצורעים בלבד אלא כל המטמאים את האדם חייבים להודיע לכל שהם טמאים כדי שיפרשו מהם ע"ש, הוא אסמכתא בעלמא, וכההיא דאמרינן במסכת מועד קטן (ה' ב') רמז לציון מן התורה מניין רבי אבהו אמר מהכא וטמא טמא יקרא טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש, ורבינו הרמב"ם ז"ל כשכתב דין זה גבי מוחלט, לא נתן טעם לדבריו אלא כתב סתם ומודיע העוברים עליו, משום דרבינו הרמב"ם לא בא בחיבורו לתת טעם למצוות ה', אך כשכתב ולא המצורעים בלבד שהוא מדבריהם ואסמכוה אקרא כתב דטעמם של חכמים הוא כדי שלא יטמאו בהם בני אדם דומיא דציון דכתבנו", ובזה יש לפרש דברי רבינו יעקב סקילי ז"ל שמה שכתב שהמצורע מכריז טמא טמא הוא דיבר על מי שמן התורה חייב להכריז, כי שאר הטמאים רק מדרבנן חייבים וא"ש.

עוד כתב המשנה למלך שם (ד"ה והנראה) שלדעת התוספות כל הטמאים צריכים רק להזהיר מטומאתם, אבל מצורע מוחלט צריך לקרוא טמא טמא כדי שלא ישבו עמו ולא תהיה לו צוותא דעלמא, ומשום כך הוא מובדל יותר מבני אדם ממצורע מוסגר" ע"ש, וחושבני שגם לפי זה יתיישבו דברי רבינו יעקב סקילי ז"ל ודוק.

ד. בענין והצורע בגדיו יהיו פרמים, וראשו יהיה פרוע וגו'

ויקרא (י"ג מ"ה): "והצורע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים, וראשו יהיה פרוע, ועל שפם יעטה, וטמא טמא יקרא".

וראיתי לרבינו מרדכי הכהן ז"ל, תלמיד גורי רבינו האר"י ז"ל, בספרו היקר שפתי כהן שם שכתב: "והצורע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע, אם באה לו הצרעת מחמת אביו שבא על אמו בנדתה, יקרע בגדיו, להורות לכל שזה החולי הוא לו מחמת המלבוש שהלבישהו שהוא הגוף שהוא מלבוש לנשמה, פרומים בגימטריא עשו, לומר שאביו ואמו עשו לו זה החולי. וראשו יהיה פרוע. אם בא לו מחמת שהיה הולך בקומה זקופה, יגלח ראשו ויראה קלונו לכל. ועל שפם יעטה, אולי בא לו זה החולי מחמת שהיה אוכל מאכלים טמאים, לזה ישים

מסגרת על פיו. וטמא טמא יקרא, שמא בא לו על לשון הרע לזה טמא יקרא, אמרו ז"ל ויקרא רבה (פס"ז ס"ד) וטמא טמא יקרא, שאין הקב"ה חפץ בקילוסן של רשעים שנאמר וטמא טמא יקרא, אמרו חז"ל כן לפי שהוקשה להם למה טמא יקרא - יתודה ויצדיק עליו את הדין, אלא שאין הקב"ה חפץ בקילוסן של רשעים, ופירוש יקרא הוא מלשון תפילה, כמו ויקרא שם בשם ה' תרגום וצלי (בראשית י"ג ד'), רצה לומר שאינו רוצה בתפילתו, וכן אמר בספר הזהר בפרשה זו (דנ"ב ע"ב) דכל מאן דלא לעי באורייתא ולא אשתדל בה נזיפא הוא מהקב"ה רחיקא הוא מיניה לא שריא שכנינתא עמיה, ואינן נטורין דאזלין עמיה אסתלקו מיניה, ולא עוד אלא דמכריזי קמיה ואמרי אסתלקו סחורניה דפלניא דלא חס על יקרא דמאריה, ווי ליה דהא שביקו עילאין ותתאין, לית ליה חולקא באורחא דחייא. וכד איהו אשתדל בפולחנא דמאריה ולעי באורייתא כמה נטורין זמנין לקבליה לנטרא ליה, ושכנינתא שריא עליה, וכולא מכריזי קמיה ואמרי הבו יקרא לדיוקנא דמלכא, הבו יקרא לבריה דמלכא, אתנטיר איהו בעלמא דין ובעלמא דאתי, זכאה חולקיה" עכ"ל.

והנה מה שכתב השפתי כהן שאולי הצרעת באה עליו מחמת שאביו בא על אמו בנדתה - מקור הדברים במדרש תנחומא (פרשת מצורע ס"א): "אל תתן את פיך לחטוא את בשרך, בלשון נקי דברה תורה אם אמרה לך אשתך שהיא נדה אל תחטיא את גופך ותגע בה, ואל תאמר לפני המלאך הממונה על צורת הולד שוגג הייתי ולא הייתי יודע, למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך, אלו הבנים שלוקים בצרעת, אמר רבי אחא אם שמש אדם עם אשתו בימי נדתה הבנים לוקין בצרעת, כיצד שמש ביום ראשון לנדתה, הבן הנולד מהם לוקה לעשר שנים. שמש עמה ביום שני לנדתה הבן לוקה לעשרים שנה. שמש ביום השלישי לנדתה הבן לוקה לשלשים שנה. שמש ביום הרביעי לנדתה הבן לוקה לארבעים. ביום החמישי לנדתה לוקה לחמשים. ביום הששי לנדתה לוקה לששים. ביום השביעי לנדתה לוקה לשבעים שנה, כנגד שבעת ימי נדתה ואינו יוצא מן העולם עד שרואה פירותיו מקולקלים", והובא בילקוט שמעוני ספר ויקרא (רמז תקנ"ח), ובילקוט שמעוני ספר קהלת (רמז תתקע"א) ע"ש.

ומה שכתב השפתי כהן שאולי הצרעת באה על שהלך בקומה זקופה דהיינו גאווה וגסות הרוח - כך אמרו בספרא שם שעל עון גסות הרוח צרעת באה, וכן אמרו בערכין (ט"ז א'), ובמדרש תנחומא הנ"ל, ועיין לרבינו החפץ חיים ז"ל בספר שמירת הלשון ח"ב (פרק ט"ז) שכה כתב: "עיקר חטא לשון הרע בא על ידי גאווה", וכן כתב שם ח"א (שער הזכירה ספ"ו), והאריך בזה שם בשמירת הלשון ח"א (שער התבונה פרק י"ד) עש"ב, וכן כתב הגאון רבי רפאל מהמבורג ז"ל בספרו מרפא לשון (דף ה' ודף רמ"ז), ובס"ד הארכתי בזה מפי סופרים וספרים בחיבורי גדולה תשובה ח"א (סימן ד' דף ל"ד), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ב (סימן ד' אות י' דף נ"ד) עיין שם וצרף לכאן.

ובן מה שכתב השפתי כהן שאולי הצרעת באה לו על ידי שאכל מאכלים טמאים - הנה במסכת ערכין (ט"ז א') כשאמרו שעל שבעה דברים נגעים באים לא נזכר שעל ידי מאכלים טמאים צרעת באה, וגם במדרש תנחומא שם שאמרו על אחד עשר דברים צרעת באה גם כן לא הזכירו שהיא באה מפני אכילת דברים טמאים, ולפי שעה צל"ע מקורו בזה, אבל ראה נא שצרעת נקראת "דבר אחר" עיין רש"י שבת (קכ"ט ב') ופסחים (ע"ו ב') וגיטין (נ"ז ב', וע' א'), וחזיר נקרא "דבר אחר", כדאמרו בשבת הנ"ל, ופסחים (ע"ו ב'), וקידושין (ט"ל א'), ואמרו ז"ל בקידושין (מ"ט ב')

עשרה קבין נגעים ירדו לעולם תשע נטלו חזירים, ועיין כתובות (ס"א ב') ותראה קשר בן צרעת לחזיר, ועיין גם מהרש"א שם, ודוק היטב. [ובענין על כמה דברים נגעים באים - עיין מה שכתבתי בחיבורי הנכחי (סימן) וצרף לכאן].

גם מה שכתב השפתי כהן שאולי הצרעת באה על ידי לשון הרע, זה ידוע, ומפורש בתורה גבי מרים במדבר (י"ב י'), וכן בשמות (ד' ו') גבי יד משה רבינו שהיתה מצורעת כשלג, ופירש רש"י ז"ל: "דרך צרעת להיות לבנה רמז לו שלשון הרע סיפר באומרו לא יאמינו לי לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע", ועיין ערכין שם ותנחומא שם. [ובמקומו עמדנו בס"ד שכל המשפחה משה וגם אהרן וגם מרים קבלו צרעת, ומה ביאור הענין, אהרן נצטרע עיין שבת (צ"ז א') ולרבינו בחיי ז"ל על התורה (הקדמה לפרשת מצורע), ויש להתבונן בדברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל ויקרא (כ"א סוף פסוק י"ז) עש"ה, וצ"ב].

וזה שהוסיף וכתב בשפתי כהן שאין הקב"ה רוצה תפילתו של מצורע שנצטרע מחמת עון לשון הרע כנ"ל בארוכה, יש עוד להוסיף דברי הזהר עצמו שם ח"ג (דנ"ג ע"א): "ביום טהרתו והוא אל הכהן, מאי קא משמע לן, משמע מאן דאית ליה לישנא בישא **צלוחיה לא עאלת קמי קב"ה**, דהא אתער עליה רוחא מסאבא, כיון דאהדר בתשובה וקביל עליה תשובה, מה כתיב, ביום טהרתו והוא אל הכהן וגו', וראה הכהן וגו' עכ"ל, ועיין בספר שמירת הלשון (שער הזכירה פרק ז') ודוק. [ומה שאמר וראהו הכהן, הכוונה לקב"ה שנקרא כהן כאומרם בסנהדרין (ט"ל א'), ובספר הזהר שם ח"ג (דמ"ט ע"ב) "הכהן סתם ודא קב"ה", ובהגהות ניצוצי זהר שם (אות א') ועוד לו שם (די"ז ע"ב) ע"ש].

ולפי מה שכתב בספר שפתי כהן שעל ידי אכילת דברים טמאים באה צרעת כנ"ל, יש לפרש קרא בספר משלי (כ"א כ"ג) שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו, דהיינו שומר "פיו" מאכילת איסור, ולשונו "מדיבור" אסור, אזי שומר מצרות נפשו היינו צרעת נפשו וכדרשתם במדרש ויקרא רבה (פט"ז ס"ב) ומדרש תנחומא (פרשת מצורע ס"ב), ועיין בדברי הרלב"ג משלי שם, ובדברי הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ד הט"ו), ובאגרת הגר"א מעולפת ספירים ודוק.

ובס"ד נראה לי לבאר דרשה זו שומר מצרת נפשו, שומר מצרעת נפשו, תוכן היטב עם הידוע שמתכונת האות ע' להשמט ולהבלע, ואביא בזה דברי ספר פרדס יוסף ויקרא (י"ד מ"א): "את העפר אשר הקצו, במקום אשר הקצעו, כמו בתחילת פסוק זה ואת הבית יקציע, ואות ע' תשמט לפעמים עיין רש"י בראשית (ל' ל"ח) דצה כמו דעצה, ושם (י"ז כ'), ויהושע (ד' י"ח) נתקו תחת נעתקו, וישעיה (מ"ח א') וממי יהודה תחת וממעי, וירמיה (י"ב ג') התיקם תחת העתיקם, ואיוב (י"ז י"א) נתקו תחת נעתקו, ודניאל (ד' כ') גודו תחת גודעו, ועיין בספר תוספות ברכה דברים (כ"ג ג') שהביא כן מהרבה מקומות", ועיין הגהות רש"ש פסחים (ק"ט א'), והגהות בנו רבי מתתיה ז"ל לעירובין (י"ח א') ואכמ"ל.

ועוד דע כי מצאתי במקומות הרבה בדברי חז"ל ובדברי רבותינו הראשונים ז"ל שציטטו לשון הפסוק שומר מצרת נפשו, ולא כנוסח ספרים שלפנינו מצרות נפשו, ואיני יודע אם הוא שגיאת המעתיקים והדפוסים, או שכך היה הנוסח לפניהם, ואמרו לי שכך נמצא גם בכתבי יד

של ספר משלי, ועיין לגרע"א ז"ל בגליון הש"ס שבת (נ"ה ב'), ובזה תעלה דרשת רז"ל צרת נפשו צרעת נפשו היטב, עם שגם לפי נוסח דילן צרות נפשו יש לבאר כנ"ל, דהיינו צרעות נפשו תרתי, בגוף ובנפש, וכמו שהביא רבינו החפץ חיים ז"ל בספרו שמירת הלשון (שער הזכירה פרק ו'), ואקצר.

ה. בענין וטמא וטמא יקרא

ויקרא (י"ג מ"ה): "והצורע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים, וראשו יהיה פרוע, ועל שפם יעטה וטמא וטמא יקרא".

ובתב בספר של"ה הקדוש בפרשת תזריע (בדרך חיים ותוכחות מוסר): "טמא וטמא יקרא, רומז למה שאמרו כל הפוסל במומו פוסל, כי הטמא קורא לחבירו טמא, וכן רומז בפרשת אמור, כל אשר בו מום לא יקרב, כי הוא מקריב את מום עצמו".

ובם"ד עלה בדעתי לפרש באופן נוסף, דהנה אמרו בספר הזהר הקדוש ח"ב (דרס"ד סע"ב): "אית רוחא חדא דקיימא על כל אינון מארי דלישנא בישא, דכד מתערי בני נשא בלישנא בישא, או ההוא בר נש דאתער בלישנא בישא, כדן אתער האי רוחא בישא מסאבא דלעילא, ואיהו שארי על ההוא אתערותא דלישנא בישא דשארו ביה בני נשא, ואיהו עאל לעילא, וגרים בההוא אתערו דלישנא בישא מותא וחרבא וקטולא בעלמא, ווי לאינון דמתערי להאי סטרא בישא ולא נטרי פומיהו ולישנהו, ולא חששי על דא, ולא ידעי דהא באתער דלתתא תליא אתער דלעילא, בין לטב בין לביש". והביא הדברים רבינו החפץ חיים ז"ל בהקדמת ספרו חפץ חיים, ובספרו שמירת הלשון ח"א (שער הזכירה פרק ב'), ועוד שם ח"ב (פ"ד ופכ"א) ועוד.

ומבואר באר היטב דכאשר כאן בארץ יש המדבר לשון הרע, אזי בזה מושך כוח הסטרא אחרא וגרים בההוא אתער דלישנא בישא מותא וחרבא וקטולא בעלמא רח"ל, ולפי זה יש לפרש טמא [דהיינו המדבר לשון הרע בארץ] טמא יקרא כלומר קורא לאותו כוח רוחני טמא שגורם חורבן רח"ל כנ"ל.

ועכשיו מצאתי בס"ד בספר הזהר הקדוש ח"א (דקס"ז ע"ב): "מאן דאינון מסאבין, מסאבו אודמן לון לאסתאבא, עליה כתיב טמא הוא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, ומסאבא למסאבא קרי דכתיב וטמא וטמא יקרא, מאן דאיהו טמא לטמא יקרא, כלא אזיל בתר זיניה ודוק היטב.

ו. בענין נגע בנגעים

ויקרא (י"ג מ"ז): "והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים, או בשתי או בערב לפשתים ולצמר או בעור או בכל מלאכת עור, והיה הנגע ירקק או אדמדם בבגד או בעור או בשתי או בערב או בכל כלי עור נגע צרעת הוא והראה את הכהן".

ופירש רש"י ז"ל: ירקק, ירוק שבירוקין. אדמדם, אדום שבאדומים". ועיין באריכות שם בפירוש הכתב והקבלה.

נגעים (פ"א מ"ד): "הבגדים מטמאין בירקרק שבירוקים, ובאדמדם שבאדומים" עיין שם.

תוספתא מסכת נגעים (פ"א ה"ג): "הבגדים והעורות מטמאין בירקרק שבירוקין, ובאדמדם שבאדומים, ואיזה הוא הירקרק שבירוקין, רבי אליעזר אומר כשעוה וכקורמן. סומכוס אומר ככנף טוס וכחוש של דקל".

וזו לשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות טומאת צרעת (פ"ב ה"א): "צרעת בגדים כגריס כצרעת אדם, אבל פחות מכגריס טהור, ושלשה סימני טומאה יש בהן ירקרק אדמדם והפשיון, ושלשתן מפורשין בתורה, ירקרק הוא הירוק שבירוקין שהוא ירוק הרבה ככנף הטווס וכהוצי הדקל".

ומרן ז"ל בכסף משנה שם כתב: "תוספתא דנגעים (פ"א ה"ג) ופסק כסומכוס לגבי רבי אליעזר, וצריך טעם למה".

וביאור דברי מרן ז"ל שהרי סומכוס היה תלמיד רבי מאיר, ורבי מאיר תלמיד רבי עקיבא, ורבי עקיבא תלמיד רבי אליעזר, נמצא שסומכוס הוא תלמיד תלמיד תלמידו של רבי אליעזר וכל כי האי הלכה כרב ולא כתלמיד, וכל שכן תלמיד תלמיד תלמידו.

ואומר שבתחילה חשבתי לומר שהרי יש כאן עוד תימה, שהיכן מצינו כזאת מחלוקת בין רב [רבי אליעזר], שחולק עם תלמיד תלמיד תלמידו [סומכוס], שהרי כמעט תמיד החולקים הם בני אותו דור, או למרבה תלמיד החולק עם רבו, אבל לא כמו נידון דידן דאיפלוג דרי טובא בין הרב לתלמיד, ולכן אמרתי שאולי גירסת הרמב"ם ז"ל בתוספתא הנ"ל היתה שונה מנוסח דידן **באות** אחת, והמחלוקת היא לא בין רבי אליעזר סתמא [בן הורקנוס] לסומכוס, אלא בין רבי אלעזר [בן שמוע] שהוא סתם רבי אלעזר דמשנה וברייתא כדפירש רש"י שבת (י"ט ב') ועירובין (ל"ח ב'), ויבמות (ע"ב ב') ועוד, שהיה חבר לרבי מאיר (יבמות ס"ב ב'), ובכהאי גוונא אין תימה שתהיה הלכה כתנא היותר מאוחר, בפרט שלא היה תלמידו, אלא שמצאתי לגאון הרש"ש ז"ל בהגהותיו פסחים (ע"ז א') שכתב שמצאנו בתנאים ואמוראים שהרב חולק גם עם תלמיד תלמידו ע"ש, ועוד עיין לו בהגהותיו לגיטין (ל"ה ב'), ובבא מציעא (ד' ב') ע"ש, וצ"ב.

ועם שאני כדאי כלל וכלל, בענייני נעלם ממני ולא הבנתי מה היה קשה למרן ז"ל בכסף משנה שם, והלא יש לומר דאחר דקיימא לן שרבי אליעזר שמותי, ואין שנפרש אם שהוא מבית שמאי, או משום דברכהו בעובדא דתנור, מכל מקום אין הלכה כרבי אליעזר, אם כן מה לי אם רבי אליעזר נחלק עם רעיו ועמיתיו בתורה כמו רבי יהושע, שאין הלכה כמותו משום דשמותי הוא, ומה לי אם רבי אליעזר נחלק עם תנא אחר כמו סומכוס כאן, שאין הלכה כמותו, דזיל בתר טעמא שהרי שמותי הוא ואין הלכה כמותו ודוק. [ובגוף הענין מהו שמותי - עיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו יעיר אזן (מערכת א' אות כ"ב) ועוד לו שם (מערכת ה' סוף כלל מ"ו אות ז'), ובספר דברי סופרים (כלל קפ"ג), ועיין בהערות לספר ראבי"ה ח"א (דף ר"ו הערה י"ט) ועוד שם (דף תל"ג) ובתיקונים והוספות לשם, ובחיבורי כנסת חיים (סימן ר"א) ובכל הנסמן שם, ובחיבורי עדות ביעקב ח"א (סימן מ"ט), ונתבאר במקומו בס"ד].

בך היה נראה לי לומר מסברה, ואחר כך מצאתי בס"ד תנא דאורייתא שכתב כן, שראיתי לרבינו ישעיה דיטראני ז"ל בתוספותיו למסכת עבודה זרה (נ"ד א') שכתב שם במחלוקת שבין רבי אליעזר ורבי ישמעאל דאין הלכה כרבי אליעזר דשמותי הוא ע"ש, ומינה תלמד למחלוקת כאן עם סומכוס, שכשם שאין הלכה כרבי אליעזר נגד רבי ישמעאל אף על פי שהוא כתלמיד לגבי רבי אליעזר, כך גם עם סומכוס, ובזה מבואר היטב טעמו של הרמב"ם ז"ל שפסק כסומכוס ולא כרבי אליעזר ודוק זה הנלע"ד בס"ד.

ועבשיו יצא לאור ספר רמב"ם מהדורת הרב פרנקל וראיתי בספר המפתח שם שציינו לעיין בדברי הגאון רבי דוד פארדו ז"ל בספר חסדי דוד על תוספתא נגעים שם (דף ה' ע"א), ועיינתי שם וראיתי שכה כתב: "ומרן ז"ל בכסף משנה כתב שצריך טעם למה פסק כסומכוס, וכוונתו שהרי ידוע דרבי אליעזר קשיש טובא מניה דסומכוס חלמיד תלמידו, דהיינו תלמידו של רבי מאיר, ואין הלכה כתלמיד במקום הרב.

ואולי טעמו של הרמב"ם משום דמסתבר כוותיה, דלרבי אליעזר כפי האמור נמצא דתרי גווני ממש איכא בירוק חד עיקרו אמארייליי"ו, וחד עיקרו וירד"י, ואם כן אמאי כתיב ירקרק בלשון יחיד.

אי נמי אפשר משום דסומכוס לאו בר פלוגתיה דרבי אליעזר הוה, דלאו בדורו היה, אלא צריך לומר דשמיע ליה וגמיר מרביה דחכמי דורו כגון רבי יהושע פליגי עליה דרבי אליעזר ונקטינן כוותיהו.

ועוד יש לומר דגוונין דרבי אליעזר יותר עזין מגוונין דסומכוס, דהירקות דשעוה היא ירקות עזה שאין עזה ממנה בירקות, ונמצא דסומכוס מוסיף ומחמיר על רבי אליעזר וסבר דאף ירקות של כנף טווס היא ירוקה הרבה והוא בכלל ירקרק דקרא, וכל שכן ירקות דשעוה שאין למעלה הימנו, והשתא יש לומר דספוקי מספקא ליה להרמב"ם אם לפסוק כרבי אליעזר משום דקשיש, או דילמא אף על גב דקשיש מכל מקום שמותי הוא, ונקטינן כסומכוס והילכך מספק פסק כסומכוס, עד כאן דברי הגאון רבי דוד פארדו ז"ל.

ובעניותי לא ידעתי מדוע הוא ז"ל נדחק לתרץ כתירוציו, ולא תירץ כאשר כתבתי בס"ד, ובפרט שבסוף דבריו הרגיש בהא דרבי אליעזר שמותי, ואם כן בקצרה היה לו לומר: הרמב"ם פסק כסומכוס משום דרבי אליעזר שמותי, ותו לא, וכדכתיבנא, וצ"ב.

מערכות

בל תשקצו - בענין מקור איסור לא תשקצו בשאר דברים

את נפשותיכם בכל השרץ השורץ וגו', ואחר שבתלמוד כתוב "לא" תשקצו הוי אומר שהכוונה לפסוק בפרק כ', ואכן הרב רבינו יהושע בועז ז"ל בתורה אור מכות שם ציין לויקרא פרק כ' ודוק. [ובספר דקדוקי סופרים מכות שם לא הביא גירסה אחרת, וכבר ראיתי ונוכחתי שבדקדוקי אותיות לא מציין, ומצאתי בתלמוד כת"י דגרס כספרים דילן לא תשקצו, ובחילוק בין כשהתורה כותבת "לא" לבין כשהיא כותבת "אל" - עיין בספר משך חכמה שמות (י"ב ט), ומה שכתבתי בזה בחיבורי הדר יעקב סוף ח"ה (דף קס"ד) וצרף לכאן].

ומענין הדבר שבמסכת שבת (צ"ב) כשרב אמר לרב כהנא שיעביר החגב מעל פיו שלא יאמרו שאוכלו ועובר משום בל תשקצו דהוי כשותה מקרנא דאומנא וכדפירש רש"י שם, ציין הרב בעל אור תורה עצמו לויקרא פרק י"א, וזה סותר למה שציין כאן במכות לפרק כ', ועיין. [הגהות "תורה אור" שעל הרי"ף ברכות (פ"ג די"ד ע"א) ציין לויקרא פרק כ' ע"ש, וגם בחכמת אדם (כלל ס"ח ס"ה) העתיק ואל תשקצו והיינו דפרק כ'].]

והנה המעיין היטב בסוגיא במכות שם יראה דפותחים באיסור של האוכל בינתא שעובר בלאו דשרץ השורץ בארץ האמור **בפרק י"א**, וכן האוכל פוטיתא שעובר בלאו דשרץ השורץ האמור בפרק י"א ומיד אחרי זה אמרו מאן דמשהא נקביו עובר משום בל תשקצו עיין בסוגיא, ושמע מינה דעל קרא דפרק י"א נסמך איסור זה ולא על קרא דפרק כ', ולפי זה שיבוש יש בספרים שלנו ובמקום "לא"

ויקרא (י"א מ"א): "וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל, כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים לכל השרץ השרץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם, **אל תשקצו את נפשתיכם** בכל השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם, כי אני אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ".

הרי לנו מבואר שבפרשת איסור אכילת שרצים נאמר קרא "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ" וגו', כנ"ל.

והנה עוד שם בספר ויקרא (כ' כ"ד): "אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים, והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה, ובין העוף הטמא לטהור, **ולא תשקצו את נפשתיכם** בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא", הרי שכאן נאמר בתורה פעם נוספת "ולא תשקצו את נפשתיכם".

מכות (ט"ז ב'): "אמר רב אחאי המשהה את נקביו עובר משום לא תשקצו. אמר רב ביבי בר אביי האי מאן דשתי בקרנא דאומנא קא עבר משום לא תשקצו, ופירש רש"י ז"ל: "בקרנא דאומנא, מקיזי דם בקרן במציצה". [וביאור דברי רש"י ז"ל הללו עיין בחיבורי הנכחי (סימן הבא) עיין שם].

ואחר שהתלמוד נקט לשון עובר משום "לא תשקצו", נראה דעל הפסוק האמור בפרק כ' הדברים נסמכים, ולא על הפסוק דויקרא פרק י"א שהרי שם כתוב "אל תשקצו"

(ויקרא י"א מ"ג), אלא הכל יהא בנקיות. גם שולחנו גם מטתו יהיו נקיים, וכל עניניו יהיו נקיים", הרי שנקט לקרא דפרק י"א, אבל שם בארחות צדיקים (שער ט"ו שער הזריות) כתוב: "וצריך זריות ביותר שלא ישהה נקביו, גדולים וקטנים, אפילו רגע אחד, שלא יעבור על "לא תשקצו" (ויקרא כ' כ"ה)", וכאן הביא לקרא דפרק כ', ובודאי כאן יש טעות הדפוס ודוק.

ולא הבנתי מדוע רבינו בעל החינוך ז"ל (מצוה קי"א) כלל ענין איסור השתיה בקרנא דאומנא בכלל דברים המשקצים הנפש כגיעולי גויים היוצאים ומסתעפים מלאו דאכילת ושתיית תקרובת עבודה זרה ע"ש, ולא הזכיר כלל דרשת התלמוד דמקרא דבל תשקצו נפקא כנ"ל, ובספר מנחת חינוך שם לא עמד בזה ושתק וצ"ב.

ובפרט יש להבין שיטת בעל החינוך ז"ל, שהרי ספרו בנוי ומושתת על ספר המצוות להרמב"ם ז"ל כמפורסם, והרי הרמב"ם ז"ל בספר המצוות (לאוין קע"ט) כלל ענין איסור משהא נקביו והשותה בקרנא דאומנא בלאו דלא תשקצו, ולדעת רבים ושלמים שיטת הרמב"ם ז"ל דאיסור בל תשקצו בדברים הנ"ל מן התורה כמבואר בחיבורי הנכחי (בסימן הבא), ואם כן גם בעל החינוך ז"ל היה לו לכלול איסור בל תשקצו דמשהא נקביו והשותה בקרנא דאומנא בלאו דלא תשקצו, ולא בלאו דתקרובת עבודה זרה, וצ"ב.

ובעת עלה בדעתי בס"ד שיתכן לומר שבעל החינוך ז"ל לטעמיה, שהרי שם בספר החינוך בפרשת ראה (לפנינו מצוה תע"ב) מתבאר דסובר דאיסור בל תשקצו בשאר דברים אינו אלא מדרבנן וכדכתב להדיא הגאון חקרי לב יו"ד (ח"ב ס"ס ק"מ) ע"ש, וכן כתב במנחת חינוך

תשקצו, צריך לומר "אל" תשקצו דפרק י"א ודוק היטב.

ובס"ד ראיתי בזה דברים מפורשים בספר יראים השלם (סימן ע"ג): "שלא לשקץ את הגוף, הזהירה תורה לישראל בפרשת ויהי ביום השמיני [ויקרא י"א] דכתיב אל תשקצו את נפשותיכם פירוש אל תמאסו עצמכם ואל תאכלו במאוס ובשיקץ כדאמר רב ביבי בר אביי באלו הן הלוקין האי מאן דשתי מיא בקרנא דאומנא עובר בבל תשקצו". ומבואר בדבריו באר היטב דבקרא **דספר שמיני פרק י"א** עסקינן אל תשקצו ודוק היטב.

וגם הרמב"ם ז"ל בספר המצוות (לאוין קע"ט) כתב וכלל ענין השותה בקרנא דאומנא זה בלאו אל תשקצו את נפשותיכם דויקרא פרק י"א, וכן רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ג אות צ"ג), וריב"ן ברכות (דף קמ"ט) שבספר גנוזי ראשונים ברכות [והמהדיר בהערותיו שם שציין לויקרא פרק כ' לא דק], ורבינו יצחק אור זרוע ז"ל ח"א (סימן קל"ז ד"ה אמר) ובנו בספר דרשות רבי חיים אור זרוע (סימן ל"ו), וסמ"ק (מצוה פ'), והרא"ה בספר ארחות חיים יו"ד (הלכות מאכלות אסורות אות ל"ח), העתיקו לאיסור משהא נקביו מקרא דפרק י"א, וזו לשון רבינו ירוחם ז"ל חלק תולדות אדם וחווה (נתיב ט"ו ח"ה דקמ"א ע"א): "המשהא נקביו והשותה בקרנא דאומנא כלומר כלי שמקזיזין בו הדם עובר באל תשקצו את נפשותיכם כן פשוט במכות", הרי שהעתיק דברי התלמוד דמכות עם קרא **דאל** תשקצו והוא האמור בפרק י"א ולא כנוסח ספרים שלפנינו ודוק.

ולאותו ראשון עלום שם ז"ל בספר ארחות צדיקים (שער א' שער הגאווה) ראיתי שכה כתב: "ולא ישתה ולא יאכל בכלים מאוסים, פן יעבור באל תשקצו את נפשותיכם

בס"ד לעיל הארכתי לברר מאיזה פסוק נפקא לן איסור זה דבל תשקצו במשהא נקביו והשותה בקרנא דאומנא, אם מקרא דפרק י"א או מקרא דפרק כ' כנ"ל, אל יהיה דבר זה קל בעיניך, כי לכאורה יש בו נפקותא גדולה אם מקרא דפרק י"א למדים איסור זה או מקרא דפרק כ', והוא לענין התראה, ואביא דברי הגאון ז"ל בספר מנחת חינוך (מצוה ט"ז אות י"א): "בפסח ראשון בפרשת בא כתיב ועצם לא תשברו בו, ובפסח שני בפרשת בהעלותך (במדבר ט' י"ב) כתיב ועצם לא ישברו בו, והוא נפקא מינה גדולה לדינא, דעיין שבועות (כ' ב') וברש"י שם (ד"ה ואזהרתיה, וד"ה אכלת), דצריך להתרות לעובר עבירה מפסוק זה, וכולי עלמא מודים שאם מתרים בו מלאו אחר ודאי אין זו התראה, עיין תוספות שבת (ע"ג ב' ד"ה משום זורע) ע"ש.

אם כן כאן דהווי שני לאוין, אם כן אם בפסח ראשון התרו משום פסוק ועצם לא ישברו ודאי אינו חייב, כי הוא סובר שמלעיג בו, כי זה הוא בפסח שני ואפשר דגזירת הכתוב דוקא שם ואין זו התראה, וכן בפסח שני אם התרו בו משום לאו אחר דלא תשברו גם כן לא הויא התראה, דפסוק זה הוא בפסח ראשון, והוי ליה כאילו מתירין בו משום לאו אחר, וצריך להתרות בו בכל פעם משום לאו הנכתב בעבירה זו, ועל כל פנים לא מלאו אחר דכולי עלמא מודים דלא הויא התראה" עד כאן דברי הגאון מנחת חינוך ז"ל, ועוד לו שם (מצוה י"ט אות א') ועוד לו שם (מצוה ל"ב אות ב') ועוד בהרבה מקומות כנודע.

ומבואר דכאשר מתרים בעובר העבירה, צריך להתרות אותו מהפסוק האמור בתורה ולא מפסוק ולא אחר, ואם כן למאן דאמר דהשותה בקרנא דאומנא עובר בלאו דאורייתא

(מצוה קס"ג אות א' דל"ה ע"ב) ועיין שו"ת לחם שלמה יו"ד (ס"ס קי"ב), ע"ש, ולכן אם היה כותב איסור משהא נקביו והשותה בקרנא דאומנא בלאו דלא תשקצו, היה מקום לחשוב שדעתו בזה כרמב"ם ז"ל דהוי איסור תורה כנ"ל, ולכן שם השמיט ולא כלל זאת בלאו דבל תשקצו, וצ"ע.

עוד התבוננתי וראיתי שלפי הנראה בעל החינוך ז"ל נמשך בזה אחרי דברי הסמ"ג, שאף הוא בסוף לאוין קמ"ח שעניינו תקרובת עבודה זרה הזכיר ענין איסור בל תשקצו במשהא נקביו ושותה בקרנא דאומנא ע"ש, ועיין מה שכתב בזה בספר חקרי לב יו"ד (ח"ב סימן ק"מ דקט"ז רע"ב), אלא שהגאון חקרי לב ז"ל לא הזכיר דברי הגאון תבואות שור ז"ל (סימן י"ג אות ב') שנקט בדעת הסמ"ג דהוי דאורייתא וצ"ע. [ודע כי בעל החינוך ראה לסמ"ג ומזכירו בספרו, וכמפורש ספר החינוך (מצוה רכ"ח) שכתב "והרב הצרפתי" וכו', וכוונתו על סמ"ג עיין שם ותווכח, וכן כתבו בספר מנחת חינוך (שם אות א'), ובספר יד דוד בבא מציצא (ק"א א' דר"ב סע"ב) ודוק היטב].

והגאון מהרמ"ך ז"ל בשו"ת שואל ונשאל ח"ב (יו"ד סימן קי"ז) נקט בפשיטות דהתלמוד במכות לקרא דפרק כ' התכוון ע"ש, ולא זכר לכל האמור, ועוד הרבה יש לעמוד בדבריו ז"ל יעיין המעיין ע"ש, ולעומתו הרב בעל תורה תמימה ז"ל קבע והביא דברי התלמוד על הפסוק בויקרא פרק י"א ע"ש, ולא נימק מדוע עשה כן, ע"ש. [ומה שכתב שם (אות קצ"ה) להעיר על דברי רבינו הט"ז - כמנהגו דבריו אלו לקוחים מהגהות מהר"צ חיות ז"ל למכות שם, ובעניותי אין דברים מבוררים אצלי כנ"ל, ויתבאר במקומו בס"ד].

אמר המשהה נקביו או מאן דשתי בקרנא דאומנא לוקה משום כל תשקצו את נפשותיכם, ופשוטו דהוא ז"ל סובר שהם איסור תורה וכדעת הרמב"ם, רבינו יונה, הרמ"ה, רא"ם, סמ"ג, וסמ"ק, טור, והרא"ה מלוניל, כמבואר בחיבורי הנכחי (סימן הבא), וגם לוקה, ופשוטו דלוקה מן התורה, ובטעמו יש לומר דאף דנימא דלאו זה לאו שבכללות יש בו מלקות וכדכתב מרן ז"ל בכסף משנה הלכות עבודה זרה (פי"א ה"א) והובא בהגהות מהר"צ חיות ז"ל למכות (ט"ז ב'), ובספרו תורת הנביאים (דף קס"ט ובהערה שם), ובעיקר הדבר מצאתי שקדמו הפרי מגדים או"ח (סימן רס"ו אש"א אות ו'), ועיין מה שכתבו בזה הגאון רבי יהודה סיד ז"ל בספרו נר מצוה ח"א (דף כ"ח ודף כ"ט) עש"ב, והגאון המובהק מהר"ם ז"ל מבריסק בספר היקר מקור מים חיים יו"ד (סימן קט"ז) ולא הביא דברי הריטב"א מכות (ט"ז א') ושבועות (ל"ז א') ע"ש, ובהגהות יד שואל יו"ד (שם) והגהות יד אברהם יו"ד שם, ובחיבורי ברית יעקב (סימן י"ט אות ג' דקע"ז ע"א), ועיין בהערות על הראב"ה שם, ועוד יתבאר בס"ד.

וראיתי כעת שבספר חקרי לב יו"ד (ח"ב סימן ק"מ ד"ה ואחרי דקט"ז ע"א) בא לו בארוכה בענין זה, ולפי מה שהביא שם על לאו דלא תשקצו האמור בפרק כ' לכולי עלמא אין לוקים ע"ש, ולדבריו ז"ל יש לעיין ולהתיישב באמור כאן, ועיין רש"י מעילה (י"ז רע"א) דמתבאר דלוקה על כל תשקצו דפרק כ' רצע"ע.

והוא לאו "ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף" האמור בפרק כ', יש לומר שאם יתרו בו מלאו "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בם", האמור בפרק י"א, לא הוי התראה, כי יסבור שלועגים עליו, וכדכתב במנחת חינוך וכו"ל ודוק היטב.

אמנם יש לעיין אם יש מקום לחלק ולומר דשאני התם בקרבן פסח שיש בו שני לאוין עצמיים לאיסור שבירת עצם, אחד בפסח ראשון, ואחד בפסח שני, ולכן אם אינו מתרה בלאו המיוחד לו יש לומר דסובר שלועגים עליו, מה שאין כן בנדון דידן גבי כל תשקצו במשהא נקביו והשותה בקרנא דאומנא, שאינו לאו עצמי לדברים אלו דוקא, אלא כל תשקצו הוא לאו מיוחד לענין איסור שרצים, **ואגב** כללו בו גם איסור למשהא נקביו ולשותה בקרנא דאומנא שגם זה מעניני שיקוף ומיאוס נפש האדם, ועיין היטב בדברי הרמב"ם ז"ל בספר המצוות (לאוין קע"ט), ובדברי הגר"פ פרלא ז"ל דלקמן ודוק היטב.

ולבאורה ממקום אחר יש לומר דאין נפקותא בנדון דידן, שאף שננקוט שאיסור משהא נקביו והשותה בקרנא דאומנא מן התורה - מלקות מנין, והרי אינו אלא לאו שבכללות וכדכתב הט"ז יו"ד (סימן קט"ז אות ו') ואין לוקין על לאו שבכללות כנודע.

מיהו עדיין הרבה יש לעיין בהא, ומצאתי בס"ד בספר ראב"ה ח"א (מסכת ברכות ר"ס ס"ט) שכה כתב: "ובפרק אלו הן הלוקין

בענין איסור בל תשקצו אם הוא מן התורה

ומדבריו ז"ל נראה דמה שאין לשתות בקרנא דאומנא הוא משום רוח רעה, ונעלם ממני ולא ידעתי מנין דבר זה דרוח רעה שורה על קרנא דאומנא ושזה טעם האיסור, והרי בדברי התלמוד מכות שם, ובדברי רבותינו הראשונים ז"ל אמרו טעם אחר דבל תשקצו כנ"ל וצ"ב.

והנה בעיקר איסור זה דבל תשקצו בשאר דברים כגון המשהא נקביו או השותה בקרנא דאומנא אם הוא מן התורה נחלקו רבותינו הראשונים כמלאכים ע"ה, וזו לשון הריטב"א ז"ל מכות שם: "אמר רב ביבי אביי האי מאן דשתי בקרנא דאומנא וכו'. מפורש במהדורא קמא פירוש רבינו מאיר הלוי ז"ל בזה, ונראה ממנו דסבירא ליה שזה איסור תורה, אבל כל המפרשים ז"ל כתבו שאינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, כאידך דהמשהא נקביו".

והרב המאירי ז"ל מכות שם: "מדברי סופרים שלא להמאס אדם את עצמו בעשיית דברים המאוסים ושנפשו של אדם קצה בהם לפחיתותם, דרך הערה אמרו המשהא את נקביו עובר משום בל תשקצו את נפשותיכם, וכן אמרו על מי ששותה בכוסות המציצה שהמקיים רגילים בהם, או בקערות המצויות אצלם להיות דם המוקזים שותת לתוכם, שהוא עובר משום בל תשקצו, וכן בכל הדומה לזה".

והרשב"ץ ז"ל בספר זהר הרקיע (לאוין קצ"ד אות ע"ב) כתב: "מה שאמרו מאן דשתי בקרנא דאומנא וכן המשהא א נקביו עובר משום בל תשקצו אינו אלא אסמכתא בעלמא מדבריהם, וכן כתב בפירוש הרמב"ם ז"ל". והביאו החיד"א ז"ל בספר יעיר און

ויקרא (י"א מ"א): "וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל, כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים לכל השרץ השרץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם, אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם, כי אני אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרמש על הארץ".

מכות (ט"ז ב'): "אמר רב אחאי המשהא את נקביו עובר משום לא תשקצו. אמר רב ביבי בר אביי האי מאן דשתי בקרנא דאומנא קא עבר משום לא תשקצו".

ופירש רש"י ז"ל: "בקרנא דאומנא, מקיזי דם בקרן במציצה". מדברי רש"י מתבאר ד"קרנא דאומנא" הוא קרן כעין צינור דמקיזים דם ומוצצים הדם דרכו, אבל בדברי הרמב"ם ז"ל סוף הלכות מאכלות אסורות (פ"ז הכ"ט) מבואר שהוא כלי שמוניחים הדם בו, ומצאתי בספר ערוך לנר נדה (כ' א') הרגיש בזה עיין שם, ועיין בדברי רבינו יונה והרב המאירי ז"ל דלקמן.

וראיתי לגאון יעב"ץ ז"ל בספרו שו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב (סימן קע"א): כתב שם אודות "כלי המיוחד למי רגלים ורעי שנשתמש בהם בקבע. לא מבעיא לי בכלי חרס שאינן יוצאין מידי דפיין לעולם. אלא אפילו כלי שטף. פשיטא לי דלא מהניא בהו אפילו הגעלה ואין צריך לומר שפשוף, דלאו מידי הוא לענין זה, דטעמא משום רוח רעה ששורה עליהם ונקרנא דאומנא, ולא הזכיר התלמוד בו לא הכשר ולא הגעלה".

יש לנקוט בדעת הרשב"א והר"ן כדי ליישב תמיהת המשנה למלך עליהם כולם סוברים דאיסור כל תשקצו בשאר דברים מן התורה ע"ש.

ויש להוסיף דברי הרא"ה מלוניל ז"ל בספר ארחות חיים שנראה שדעתו דאיסור זה מן התורה, וכדכתב בשדי חמד פאת השדי (מערכת ב' כלל ח'), וגם הגרי"פ פרלא ז"ל (שם) דעתו שכל תשקצו בשאר דברים הנ"ל הוא מן התורה וכדכתבו הראשונים הנ"ל שהביאם שם, וכתב על אחד המיוחד מגדולי האחרונים שנקט שאיסור זה הוי דרבנן ש"דבריו בלי יסוד", ועיין בשדי חמד (מערכת ב' כלל י"ח וכלל צ"ו), ופאת השדי שם (מערכת ב' כלל ח' וכלל י') ודוק.

ואני הקטן מוסיף שכן דעת רבינו יונה גירונדי ז"ל דאיסור זה מן התורה שמצאתי לו בספר שערי תשובה בשער שלישי במדרגה החמישית לאוין שיש בהן מעשה (אות צ"ג) כתב: "אל תשקצו את נפשותיכם (ויקרא י"א מ"ג) הוזהרנו בזה שלא לאכול הדברים הנמאסים על הנפש, שלא יאכל דג או חגב עד שימות, וכן לא ישתה בקרן מקיזי דמים, והמשהה את נקביו עובר משום אל תשקצו את נפשותיכם".

וכל ריהוט דברי רבינו יונה ז"ל מעיד דסבירא ליה בפשיטות שאיסור זה דמשהה נקביו והשותה בקרנא דאומנא הוא איסור תורה שהרי בשערי תשובה שם מונה את הלאוין דאורייתא שבני אדם נכשלים בהם, ואם היו איסורים דמשהה נקביו ושותה בקרנא דאומנא מדרבנן לא היה רבינו יונה ז"ל מזכירם שם במדרגה החמישית הנ"ל וז"ב. [נתמה אני על עצמי שלפי שעה לא ראיתי לרבותינו גאוני בתראי ז"ל עם שהאריכו בבירור דעות רבותינו בענין

(מערכת ל' אות י"ט), ומשמעות דברי הגאון מבי"ט ז"ל בספר קרית ספר סוף הלכות מאכלות אסורות דהוי דרבנן ע"ש.

אבל כבר בא חכם הוא גאון עוזינו רבי יוסף רפאל חזן ז"ל בספרו חקרי לב יו"ד (סימן ק"מ) ובא לו בארוכה בבירור ענין זה עיין שם דכל רז לא אניס ליה וכל קריה לא נשגבה ממנו, זיע"א, ושם הביא לרבותינו הפרי חדש והגינת ורדים שכתבו בדעת הרמב"ם דהוי איסור דרבנן, והוא האריך לתמוה ולדחות זאת, והעלה שגם הרמב"ם סובר דאיסור זה מן התורה, וכדבריו שדעת הרמב"ם שהאיסור מן התורה כן כתב בספר תבואות שור (יו"ד סימן י"ג אות ב'), וכן כתבו בדעת הרמב"ם בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תנינא (ח"ג סימן קכ"ב), והגרי"פ פרלא ז"ל בביאורו לספר המצוות דרס"ג ח"ב הנ"ל, ועוד הרבה אחרונים, עיין בנסמן לקמיה. [ובשו"ת שואל ונשאל ח"ב (יו"ד סימן ק"ז) נקט בפשיטות שהרמב"ם סובר שאיסור זה מדרבנן ולא ראה דברי הרמב"ם בספר המצוות ודברי החקרי לב ושאר אחרונים שהוכיחו שהרמב"ם סובר שאיסור זה מן התורה].

ושם כתב הגאון חקרי לב ז"ל שלא נגלה לנו מי הם "כל המפרשים" שכתב הריטב"א בשם שאיסור כל תשקצו במשהה נקביו והשותה בקרנא דאומנא הוי דרבנן, ואין לנו כי אם הריטב"א לבדו עיין שם. [ובסוף דבריו ממש (ד"ה א"ק) כתב: "ועיין בספר החינוך פרשת ראה (מצוה ת"פ ולפנינו תע"ב) שיש לדון דסבירא ליה דכל תשקצו איסורו מדבריהם" ע"ש].

ולדינא אסיק בחקרי לב שם דאיסור כל תשקצו בשאר דברים הוא מהתורה, אחר שכן סוברים הרמב"ם, והרמ"ה, והרא"ם בעל יראים, והסמ"ק, והטור, והר"א מזרחי, וכן

(י"ד סימן קי"ז), ועמם ספר תורה הגאון חיד"א ז"ל בספרו יעיר און (מערכת ל' אות י"ט) שפסק דאיסור זה אינו אלא מדרבנן, ע"ש.

והנה לא יהיה הדבר אלא ספק, הרי קיימא לן כל שנחלקו הפוסקים אם האיסור הוא איסור תורה או איסור דרבנן - נקטינן דהוא אסור מן תורה כמו שלימדנו מן ז"ל בבית יוסף (סימן רכ"ח דקמ"ג ע"א) משם תשובות הר"ן ז"ל, וכך דעת מרן ז"ל עצמו וכאשר כתב הגאון המובהק רבינו עוזר ז"ל בספרו אבן העזר או"ח (סימן קס"ו) ע"ש וכן כתב הגאון פתח הדביר (סימן קפ"ו אות ב' דקפ"ו ע"א) ועוד לו שם (סימן קצ"ד דרי"ב ע"א), וכך גם הסכמת האחרונים לדינא וכדכתב הגאון חיד"א ז"ל ביעיר און (מערכת ס' כלל כ"ו), וכן הסכים הגאון רבי יצחק טייב ז"ל בספרו ערך השלחן יו"ד (סימן ק"י סוף אות י"ט דצ"ו ע"ג) וכן כתב גם בספרו חקת הפסח (סימן תל"ג אות י"א) ובספרו ווי העמודים (סימן כ"ד סק"י דל"ו ע"ג) עיין שם.

וכבר בא חכם הוא גאון עוזינו רבי חיים פונטרמולי ז"ל בספרו היקר פתח הדביר ח"א (סימן ג' אות ב' דיי"ח ע"ג, וסימן קפ"ו אות א' דקפ"ז ע"א, וסימן קצ"ס"ג דרי"ב ע"א), ועוד לו שם ח"ב (סימן קצ"ב ס"ב ד"ו ע"ד), ועוד לו שם ח"ג (סימן ש"מ אות א') ובירי פתגמא דנא באורך וברוחב מדברי גאוני קמאי ובתראי וכתב שם שכך דעת מרן ז"ל, ועיין בזה לגאון מהרי"ד זיצהיים ז"ל בספרו מנחת עני ח"א (ערך ספק דף נ"ט), ולגאון רבי יצחק בן וואליד ז"ל בשו"ת ויאמר יצחק ח"א (י"ד סימן ס"א דמ"ה ע"ג), ולגאון מהרש"א אלפנדרי ז"ל בשו"ת הסבא קדישא ח"א (סימן כ"ב ד"ע ע"א דע"ו ע"א), ולגאון רבי יצחק אבולעפיה ז"ל בשו"ת פני יצחק ח"ו (חו"מ סימן ב' דט"ו סע"א), ולגאון שמ"ח גאגין ז"ל בספרו שמח נפש

דאיסור בל תשקצו משהא נקביו וכו' שיזכירו דברות רבינו יונה ז"ל שסובר שהוא מן התורה, ופלא].

ובן נראה לי שהראב"ה ז"ל דעתו שאיסור זה מן התורה, כי מצאתי בספר ראב"ה ח"א (מסכת ברכות ר"ס ס"ט) שכה כתב: "ובפרק אלו הן הלוקין אמר המשהא נקביו או מאן דשתי בקרנא דאומנא לוקה משום בל תשקצו את נפשותיכם", ופשוטו דהוא ז"ל סובר שהם איסור תורה וכדעת רוב הראשונים הנ"ל.

וגדולה מזו הוא ז"ל סובר דלוקה על זה, ופשוטו דלוקה מן התורה, ובטעמו יש לומר שאינו סובר דהוי לאו זה לאו שבכללות עיין בהגהות יד אברהם יו"ד (ס"ס קט"ז) ובהגהות יד שאול שם, ואף דנימא דלאו זה לאו שבכללות מכל מקום יש מקום שיש בו מלקות וכדכתב מרן ז"ל בכסף משנה הלכות עבודה זרה (פ"א ה"א) והובא בהגהות מהר"צ חיות ז"ל למכות (ט"ז ב'), ובספרו תורת הנביאים (דף קס"ט ובהערה שם), ועיין מה שכתב בזה הגאון המובהק מהרי"ם ז"ל מבריסק בספר היקר מקור מים חיים יו"ד (סימן קט"ז), ובחיבורי ברית יעקב (סימן י"ט אות ג' דקע"ז ע"א), ועיין בהערות על הראב"ה שם, ומה שכתבתי בזה בחיבורי הנכחי (בסימן הקודם), ועוד יתבאר בס"ד.

ולענין דינא עם שרבים מרבתינו האחרונים ז"ל כתבו בפשיטות דאיסור בל תשקצו בשאר דברים כמשהא נקביו והשותה בקרנא דאומנא אינו אלא מדרבנן וכמצויין בשדי חמד הנ"ל, ובשו"ת שואל ומשיב מהדורה תנינא (ח"ג סימן קכ"ב דנ"ט ע"ג ד"ה והנה) כתב שלרוב הפוסקים איסור זה מדרבנן, וכן העלה הגאון רנ"ך ז"ל בספר מעשה נסים (סימן פ"ד דף כ"א), והגאון מהרמ"ך ז"ל בשו"ת שואל ונשאל ח"ב

לענין בריאות הגוף, מכל מקום אי הוי איסורו דאורייתא לא היה לו לאשמועינן בריאות הגוף ולא האיסור דאורייתא, אבל אם האיסור רק מדרבנן אם כן רב אחאי במכות (ט"ז ב') שאמר "המשהה את נקביו עובר משום לא תשקצו", הוא המחדש דין זה ולא היה עדיין איסור זה בזמן רבי חייא" ע"ש.

והנה מה שכתב הגאון דברי יוסף ז"ל שאיסורו בל תשקצו לרוב הפוסקים מדרבנן - כבר נתבאר לעיל דלענינו הוראות נראה איפכא דלרוב הראשונים איסורו מן התורה וכדכתב להדיא בחקרי לב יו"ד שם, ועיין פרי מגדים (אשל אברהם סימן צ"ב אות ב', וסימן קנ"ד אות י"ט, וסימן רס"ו אות י"ג) ומשנה ברורה (סימן צ"ב אות ז') וביאור הלכה (שם ד"ה היה) וערוך השלחן יו"ד (סימן ט"ו אות ב', וסימן קט"ז אות כ') וצ"ע.

והראיה שהביא הגאון דברי יוסף ז"ל מההיא דגיטין להוכיח שאיסורו בל תשקצו מדרבנן - בעניתי איני מבין, דלעולם יש לומר דאיסורו בל תשקצו במשהא נקביו מן התורה הוא, ולא קשיא מה משמיענו רבי חייא, כי כבר לימדנו רבותינו הפוסקים ז"ל דלא מיקרי בל תשקצו אלא בגוונא דאינו יכול להתאפק וגבר כוח הדוחה, אבל "כאשר נתעוררה לו תאוה קצת להתפנות כל שאינו נדחק להוציא הנקבים ורק יש לו התעוררות בעלמא אין בזה משום בל תשקצו" וכדכתב להדיא בספר משנה ברורה (סימן צ"ב אות ז' ואות י') ובביאור הלכה שם (ד"ה היה וד"ה קורא וד"ה אבל), ועוד שם משנה ברורה (סימן רכ"ז אות י'), וכבר כתב כן בספר אליה רבה (סימן ג' אות ט', וסימן צ"ב אות ב') ע"ש.

וגדולה מזו הביא מוה"ר הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספר בן איש חי ש"א (פרשת ויצא אות ג'): "כל שיוכל להעמיד עצמו

(מערכת ס' דס"א ע"א), ולגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בספרו ברכת יוסף ח"א (סימן נ"ח דף קע"ח), ולרבינו הגאון חח"מ ז"ל בשו"ת אור לי (סימן צ"ג ד"צ סע"ג וע"ד), ובספרו שדי חמד (מערכת ס' כלל ט"ל), ובחלק דברי חכמים (סימן ס"ו), וגם הוא כתב משם האחרונים דדעת מרן ז"ל כן דכל דנסתפק לנו אם הוא מן התורה או מדרבנן מיקרי ספיקא דאורייתא לחומרא, ונתבאר במקומו בס"ד ואכמ"ל. [ועיין בחיבורי נר יהודה (סימן ו' דף ק"כ) ע"ש, ובחיבורי ברכי נפשי ח"א (סימן י"ג דף ס'), ושם ח"ב (סימן ט' דף קמ"ט), ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן כ"ו דף ק"כ)].

ובל זה ללמד למקום אחר כי בהגלות נגלות דברות רבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל: הרמ"ה, ורבינו יונה, והראב"ה, והרא"ם, והסמ"ג, והסמ"ק, והטור, וארחות חיים, ורבינו אליה מזרחי, ולדעת רבים ושלמים כן סוברים גם הרמב"ם, וכן הרשב"א והר"ן כנ"ל, והגרי"פ פרלא ז"ל העלה שכך גם דעת רב סעדיה גאון ז"ל, ומרן ז"ל בבית יוסף לא ברירא ליה דהוא איסור דרבנן ומצדד לומר דהוא מן התורה, הכי נקטינן, וכהכרעת הגאון חקרי לב ז"ל, ועיקר.

ועתה ראיתי לגאון המובהק רבי יוסף רוזנברג ז"ל בספרו חקרי דברי יוסף על יו"ד (ח"א סימן נ"ב דכ"ט ע"ג) שכתב שדעת רוב הראשונים דאיסורו בל תשקצו מדרבנן, וכן נראה להוכיח שהוא מדרבנן מגיטין (ע' א'): "תני רבי חייא הרוצה שלא יבא לידי חולי מעיים יהא רגיל בטיבול קיץ וחורף, סעודתך שהנאתך ממנה משוך ירך הימנה, ואל תשהה עצמך בשעה שאתה צריך לנקבך", והנה מאי קא משמע לן רבי חייא, הא איסורא איכא משום בל תשקצו, וכי תימא רבי חייא מיירי

להעמיד עצמו עד כדי שיעור הילוך פרסה, אין בו משום בל תשקצו, ולא משום סכנה, בין בגדולים בין בקטנים" כנ"ל, ועיין. נדוחק גדול לאוקמי דהכא מיירי שכבר אינו יכול להתאפק, וגם אינו מתיישב בלשונו ז"ל עיין.

ולפי זה יש לומר היינו דאשמועינן רבי חייא דאף באותם ציורים שאין בהם איסור דבל תשקצו, כגון שיש לו רק התעוררות קטנה להתפנות, או שיכול להעמיד עצמו שיעור הילוך פרסה דבכהי גוונא אין משום בל תשקצו כנ"ל, מכל מקום מענין בריאות הגוף שלא יחלה בחולי המעיים שיתפנה מיד ואל ישהא עצמו בשעה שצריך לנקב, אבל לעולם איסור בל תשקצו במשהא נקביו מן התורה רק בצירים הנ"ל ודוק היטב.

ובהיותי בזה ראיתי לגאון ערוך לנר ז"ל מכות שכתב: "האי מאן דשתי בקרנא דאומנא קא עבר משום לא תשקצו, הריטב"א כתב בשם הרמ"ה דזה איסור תורה הוא, ושכל המפרשים חלקו עליו וסבירא להו דאינו רק אסמכתא כמו אידך דהמשהא נקביו ע"ש.

וצריך טעם מאי טעמא דהרמ"ה ז"ל לפרש הך דקרנא דאומנא דדרשה גמורה היא, אחר דמשהא נקביו אינו רק מדרבנן.

ואולי יצא לו כן, ממה דאמרינן בשבת (צ' ב') אי הכי טהר נמי וכו' וקעבר משום בל תשקצו, ועיין בפירוש רש"י שם שכתב שמה שיש בזה משום בל תשקצו יצא מסוגיא דהכא.

ועיין במשנה למלך סוף הלכות מאכלות אסורות שהקשה מסוגיא זו לשיטת הראשונים דאיסור דרבנן מותר לספות לקטן בידים, אם כן מאי פריך אי הכי טהור נמי, כיון דבל תשקצו אינו רק מדרבנן ע"ש, ולכן יש לומר דהרמ"ה סובר כשיטה זו דאיסור דרבנן

עד כדי שיעור הילוך פרסה, אין בו משום בל תשקצו, ולא משום סכנה, בין בגדולים בין בקטנים, ויש אומרים שאפילו אינו יכול להעמיד עצמו כשיעור זה, אם כח הדוחה אינו יכול להיות גובר על כח המחזיק, אלא רק על ידי סיוע, שידחוק האדם את עצמו מעט כדי להוציא הפסולת, אין נקרא זה משהא נקביו בידים, שעובר על בל תשקצו, כיון דכח הדוחה צריך לסיוע שלו, שידחוק את עצמו מעט, וזה שאינו דוחה, אינו אלא שב ואל תעשה הוא, אבל אם נתגברה תאוותו מאד, עד שכח הדוחה גובר על כח המחזיק להוציא הפסולת, מבילתי שיצטרך לסיוע הדוחק שידחוק האדם את עצמו אפילו מעט, הרי זה עובר על בל תשקצו, אם משהא נקביו, וכמו שכתב זה הגאון רבינו זלמן ז"ל בשלחן ערוך שלו (סימן ג ס"א) "עכ"ל, ועיין גם לאדמו"ר הגאון ממונקאטש ז"ל בספרו נימוקי או"ח (סימן ג' אות ג') ודוק.

ולאור האמור יש לי להבין דברי רבינו הגאון ז"ל בספר בן איש חי ש"ב (פרשת משפטים אות י"ב): "בן הקם לפני אביו, אף על פי שיש לו אותה שעה צורך לילך, לא ילך לדרכו אחר קימתו, אלא ישב ואחר כך יקום וילך, כדי שיהיה ניכר שקם לפני אביו, ולא יהיה נראה שקימתו היתה בשביל לילך לדרכו, וכן הוא הדין בתלמיד אשר קם לפני רבו ככה יעשה, והוא הדין בקימה לפני הזקן. מיהו אם היה לו צורך אותה שעה לעשות צרכיו, שנעשה לו הרגשה בזה, הן לגדולים הן לקטנים, אין צורך ליהזר בכך לישב אחר קימתו ואחר כך יקום, כדי שלא יהיה לו עכבה אפילו מעט בדבר זה דאית ביה איסור בל תשקצו" עכ"ל, ואיני מבין והרי רבינו עצמו ז"ל לימדנו דאיסור לא תשקצו לא הוי בעכבה מועטה כזו של ישיבה וקימה, אלא "כל שיוכל

היטב הדבר בחיבורי ברית יעקב (סימן ל"א דרמ"ד ע"ב) עיין שם וצרף לכאן.

ולדידי יש לומר דרבינו הרמ"ה ז"ל סובר דאיסור להשהות נקבים מן התורה

הוא, וכמו שמצינו שסוברים כמעט כל הראשונים כנ"ל ועיין בביאור הגרי"פ פרלא לספר המצוות דרס"ג ז"ל ח"ב (לאוין ע"ו דס"ו ע"ב) ואילך, ובשדי חמד פאת השדי (מערכת ב' כלל ח' ו'), ובכל הנסמן לקמן, והואיל וכן סבירא ליה לרמ"ה ז"ל דאחר שהתלמוד הוציא מקרא דלא תשקצו גם השותה קרנא דאומנא, אם כן ילמד עליו רעו איסור לא תשקצו במשהא נקביו, כשם שזה איסור תורה כך השותה בקרנא דאומנא איסור תורה הוא ודוק.

ובס"ד השנה תשמ"ב לפ"ק בלומדי מסכת שבת, עלה בדעתי דלכאורה יש להביא ראיה דבל תשקצו במשהא נקביו אינו אלא איסור דרבנן, דבמסכת שבת (ק"ח א') בעובדא דרב ושמואל, מבואר ששמואל רצה לרפא את רב מחולי מעיו ונתן לרב לאכול לחם שעורים וכסא דהרסנא והשקוהו שכר, כדי שרב ישלשל ולא הראהו בית הכסא, ומתוך כך יהיה רב מוכרח לעצור עצמו מלהתפנות ויבריא ע"ש.

והנה בשלמא אם נימא דאיסור בל תשקצו אינו אלא מדרבנן, ניחא דעביד כן שמואל שהביא את רב לאיסור בל תשקצו, דיש לומר דבמקום חולי לא אסרו רבנן ושרי, אבל אם נאמר דאיסור זה דבל תשקצו במשהא נקביו מן התורה הוא, אם כן מי התיר לשמואל בעבור רפואת רב להביאו לאיסור תורה חמור.

ולומר שכל מחלוקת רבותינו הראשונים ז"ל היא רק בצריך לנקביו **קטנים**, אבל בנקביו גדולים מדרבנן לכולי עלמא, ולכן אין ראיה מעובדא דרב ושמואל ששם בנקבים גדולים הוה - איני רואה סברה לחלק בזה,

מותר לספות בידים, ומדפריך אפילו טהור נמי מוכח לפי זה דבל תשקצו לענין אכילה איסור דאורייתא הוא, עד כאן דברי הגאון ערוך לנר ז"ל. ועיין בספר מקור מים חיים הנ"ל.

ובענינותי עם שאיני כדאי, לענ"ד הדבר דחוק מאוד להעמיד דברי רבינו הרמ"ה ז"ל כיחידאה, שהרי בעלמא קיימא לן שכל פוסק שלא גילה דעתו נקטינן ואמרינן שהוא סובר כסברת רוב הפוסקים ואין מעמידים אותו כיחידאה וכמו שהבאתי בחיבורי מנוחת שלום ח"ו (סימן ג') קרוב **לשבעים** פוסקים שכתבו כן ע"ש, וזו לשון הגאון חיד"א ז"ל בספרו נחל אשכול על מגילת רות (פ"ג ג פ"ח): "ואין לייחס לתוספות סברת ראבי"ה שדחווה מכל הפוסקים", ובשו"ת חתם סופר חו"מ (סימן ק"ג ד"ה אבל) כתב: "אבל באמת אי אפשר בשום אופן לומר שהגהות אשרי בשם ר"י סוברים כהרז"ה אחר שאין שום אחד מהגאונים שסובר כוותיה ואין נייחס לר"י שסובר כהרז"ה", ודון מינה לנדון דידן, ועיין בחיבורי הנכחי ##) ויקרא י"ט י"א).

ובמיוחד ובמסויים בנדון זה אם מותר להאכיל לקטן איסור דרבנן, שהרשב"א ז"ל התיר אבל כל הפוסקים חלקו עליו כנודע, והגאון הגדול רבי יוסף רפאל חזן ז"ל בספרו חקרי לב או"ח (סימן ס"ט) האריך בבירור ענין זה וכל רז לא אניס ליה, וכתב שדעת הרמב"ם ורש"י והתוספות והסמ"ג וסמ"ק והרא"ש והרא"ה והריטב"א והנימוקי יוסף והריב"ש וסברת כל האחרונים דלא כרשב"א, ולא ראינו לזולתו מי שסובר כך, **ולכן אין ליחס סברת הרשב"א הזו לשום אחד מרבותינו הראשונים כל עוד שאינו מפורש להדיא כן בדבריו**, דסברת הרשב"א יחידאה והבו דלא לוסיף עליה עכ"ל, עיין שם באריכות, וכבר נתבאר

עצמו, ואף שלטובתו עשה כן שיבריא מחוליו, מכל מקום רב לא ידע מזה ולא היתה כוונתו במה שהשגה נקביו לרפואה, ואף שהיה אנוס, וקיימא לן אונס רחמנא פטריה, מכל מקום הרי יש אומרים דרך "מעונש" פטריה רחמנא, אבל "איסורא" איכא ובעי "כפרה" וכדכתב הפני יהושע שבת (ס"ח ב'), ועיין בזה בחיבורי ברית יעקב (סימן י"ד אות ב'), ובחיבורי הנכחי (לקמן סימן ##), ועיין.

יבמות (ס"ד ב'): אמר רב אחא בר יעקב שיתין סבין הוינא וכולהו איעקור מפרקי דרב הונא לבר מאנא דקיימי בנפשאי החכמה תחיה בעליה, ועיין שו"ת תרומת הדשן (סימן ט"ז).

וראיתי בעיון יעקב שעל עין יעקב יבמות שם שכתב: "אפשר דהאי רב אחא הוא האי רב אחאי דמכות (ט"ז ב') דאמר שם המשהה נקביו קא עבר משום בל תשקצו לכן הוא לא סיכן בנפשו לעצור את נקביו" ע"ש.

ועם שאיני כדאי לענ"ד דרב אחא בר יעקב אינו רב אחאי דמכות, חדא דהכא אמרו רב אחא ושם אמרו רב אחאי, אך זה יש ליישב כי כל כי האי קשה לסמוך על גירסאות התלמוד דידן אחר שלא לפים ורבות ויותר מצינו שינויים באותיות בנוסח התלמוד, וכנ"ל בין אל תשקצו ולא תשקצו, ועיין בחיבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (מערכת ר' אות ל"א ובמפתחות), ובחיבורי מנוחת שלום חי"א (ס"ס ס"ב) ובכל הנסמן שם, ואפשר שאף בההיא דמכות צריך לומר רב אחא ובספר דקדוקי סופרים מכות שם הביא מכתבי יד שגרסו **רבא** עיין שם.

אלא הא קשיא לי דמעולם לא נזכר בתלמוד רב אחא בר יעקב בשם רב אחא גרידא, ותמיד התלמוד מזכירו בשמו ובשם אביו רב אחא בר יעקב צא וראה.

חדא דזיל בתר טעמא ומה מקום יש לחלק בין נקבים קטנים לגדולים, ותו כבר כתב הרשב"א ז"ל בתשובותיו (סימן קל"א) דלשון **נקבים** בתלמוד הוא בין על נקבים גדולים בין קטנים, ועיין מגן אברהם (סימן צ"ב אות א'), ואליה רבה שם (אות ב'), ופרי מגדים שם (אשל אברהם אות א' ואות ב'), ובספרו ראש יוסף ברכות (כ"ג א'), עיין שם.

ותו הלא הרמב"ם ז"ל הלכות מאכלות אסורות (פי"ז ה"א) פסק שאין חילוק בין הנצרך לנקביו קטנים או לגדולים, ובתרווייהו איכא לאיסור בל תשקצו, וכן כתבו להדיא בספר היראה המיוחס לרבינו יונה גירונדי ז"ל, כמובא בסוף דברינו, ובספר ארחות צדיקים (שער ט"ו) ע"ש, ועיין בספר אליה רבה (סימן צ"ב אות ב'), ובכל הנסמן בספר זכר עשות (מערכת ב' אות ט"ז) ע"ש, ותימה שהגאון יעב"ץ ז"ל בספרו מור וקציעה (ס"ס ג' ד"ה סע"ד) רצה לחלק בין גדולים לקטנים ולא זכר לכל האמור רבותינו הרמב"ם ודעימיה ז"ל דלא שנא גדולים לא שנא קטנים בכלם יש בל תשקצו וצ"ע. [ומצאתי בספר יפה ללב ח"א (סימן ג' אות כ"א) שהאריך בזה וכבר הביא דברי הרב יעב"ץ ז"ל ואסיק בקשיא ע"ש].

ונראה דהואיל וכוונת שמואל היתה עבור רפואת רב, ככהאי גוונא אין איסור של בל תשקצו כי הרי זו היא רפואתו של רב, ואין כאן סתם משהה נקביו של חברו, אלא כאן לצורך רפואה היה, וכדכתב בשדי חמד פאת השדי הנ"ל, וכן אמר לי ידידי הרה"ג רבי יצחק פרג שליט"א, ועיין.

ויש עוד לעיין בה דתינח אם שמואל לעצמו היה משהה נקביו שלו על מנת להבריא אזי אמרינן הואיל ולשם רפואה עושה כן אין בזה איסור, אבל כאן שמואל עשה שרב ישהא

בל תשקצו במשה נקביו אם איסורו מן התורה או איסורו מדרבנן - עיין ספר חסידים (סימן קכ"ז) ושם בהגהות ברית עולם ומקור חסד (אות ה'), ספר יראים השלם (סימן ע"ג) והגהות תועפות ראם שם, שו"ת תרומת הדשן (סימן ט"ז), ט"ז (סימן ג' אות י"ג), ועוד לו יו"ד (סימן קט"ז אות ו'), אליה רבה (סימן צ"ב אות ד'), ספר חרדים (פ"ז מצוות התלויות בראש הגויה אות נ"ו), מנחת יעקב (כלל מ"ז אות ב'), קהלת יעקב (חלק תוספת דרבנן אות קס"ד), יעיר און (מערכת ל' אות י"ט), מחזיק ברכה (סימן ג' אות ט"ז), חקרי לב יו"ד (ח"ב סימן ק"מ), פרי מגדים או"ח (סימן ג' מש"ז אות י"ג, וסימן רס"ו אש"א אות י"ג) ושם יו"ד (סימן ג' מש"ז אות א'), קובץ על הרמב"ם הלכות דעות (פ"ד ה"א), שערי תשובה (סימן ג'), ארצות החיים לגאון מלבי"ם ז"ל (סימן ג' המל"א אות ו' צ"ח צ"ט), ובקונטרסו עלים לתרופה, אשל אברהם לגה"ק מבוטאשטש ז"ל (סימן ד' סעיף א', ד"ה ירחין) ולענ"ד דבריו צע"ג, תפארת ישראל ברכות (ספ"ח), כתבי מהר"צ חיות ז"ל מאמר תורת הנביאים (דף קס"ט והערה שם), מגן גיבורים (סימן צ"ב אהמ"ג אות ד', ושה"ג אות ג') ועיין להם בהגהות מפרשי הים שבת (צ' ב'), מנחת חינוך (מצוה קס"ג דל"ה ע"ב), שדי חמד (מערכת ב' כלל י"ח וכלל צ"ו) ושם בפאת השדי (כלל ח' ו'), ולגאון מהרש"ם ז"ל בספרו דעת תורה יו"ד (סימן י"ג אות א'), ובספר עין הרועים (דמ"ט ע"ב אות ג'), ולמור"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים או"ח (סימן ג' אות מ"ז) ואילך, ועוד שם (סימן צ"ב אות ח'), שם יו"ד (סימן קי"ז אות פ"ג), שו"ת שואל ונשאל ח"ב (יו"ד סימן קי"ז), ולגאון מהרש"א פולנסקי בספרו דברי אהרן (סימן ט"ז דמ"ח ע"א), זכר עשות (מערכת ב' כלל ל"ז וכלל פ"ג), שו"ת שואל ונשאל ח"ב (יו"ד סימן קי"ז), ולגאון מהרש"א פולנסקי בספרו דברי אהרן (סימן ט"ז דמ"ח ע"א), זכר עשות (מערכת ב' כלל ל"ז וכלל י"ח). ועיין שפת אמת שבת (ל"ג א').

ובספר יפה ללב ח"א (סימן ג' אות כ"א דכ"ד ע"ג) ראיתי שהביא שהגאון חיד"א ז"ל השיב על העיון יעקב כמו שכתבנו בטענה הראשונה דרב אחאי לחדור ורב אחא לחדור, והוא תירץ שגירסת קמאי התם במכות היתה רב אחא ע"ש.

אבל תמה אני על עצמי דהטענה השניה שהזכרנו שהתלמוד מעולם אינו קורא לרב אחא בר יעקב בשם רב אחא סתם, אלא תמיד מזכירו בשמו ובשם אביו כנ"ל היא העיקרית, ובזו לא הרגישו ולא תירצו אתמהא, ועיין שם בארוכה, ויש להשיב בכמה פרטים על דברי קדשו כמו שיראה הרה"ק ואכמ"ל.

עוד אכתוב שראיתי לרבינו אברהם מלוגיל ז"ל בספר המנהיג (דף תשכ"ז) כתוב: "ומעתה חכמי חבל אראגון רוצים לפסול עיבוד צואת כלבים לספר תורה דאינו מותר בפין - גם זו שגגה, שאין זו ראייה, דהתם פרשא בעלמא הוא כקיבת נבילת הגוים שהתירו חכמים וגדולה מזאת שנינו והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה ואמרינן כהן שדעתו יפה שורפה חיה, דעגלי עבודה זרה הוא דאסרינן פרשייהו מסברא משום דניחא ליה בניפחיהו ומקרא דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרס, הא כל שאר פרש מותר בהנאה. ולא תיקשי דסוף סוף אינו מותר בפין, דהא אמר במכות פרק הלוקין, האי מאן דשתי בקרנא דאומנא עובר בבל תשקצו את נפשותיכם" וכו'.

ונעלם ממני ולא הבנתי היטב מה שייכות יש מסוגיא דילן דהשותה בקרנא דאומנא שעובר בבל תשקצו לנדון ידיה למעבד בצואת כלבים את העור של ספרי התורה, וצ"ב.

ולתועלת הלומדים ראיתי לנכון להעתיק ולקבוע כאן בס"ד מה שצינתי בענין זה בספר מערכותי.

* * *

"אל תשקצו", "ולא יראה בך ערות דבר" עיין שם.

ולפי הנראה בעל חרדים ז"ל לדברי בעל ספר היראה הללו התכוין, שהוא מיחסו לרבינו יונה ז"ל, ודוק.

ודע דאם אכן כנים אנחנו בדברינו אלו, אזי מדברי בעל חרדים ז"ל נשכיל לעמוד ולהבין דברי בעל ספר היראה ז"ל, כי דברים ככתבם אינם מובנים כלל, דמהו זה שכתב שהמשהא נקביו עובר גם משום "ולא יראה בך ערות דבר", מה שייכות יש ללאו זה עם השהיית הנקבים, ולא קרב זה אל זה, אתמהא, אבל בעל חרדים שמר לנו הנוסח הנכון בדברי ספר היראה שצריך לומר "ולא יהיה בך עקר" ודוק היטב.

ומצאתי לרבינו השדי חמד ז"ל בפאת השדי (מערכת ב' כלל י') שכבר קדם וראה דברי בעל ספר היראה ותמה עליו דמה ענין לא יראה בך ערות דבר למשהא נקביו, ורצה להגיה שצריך לומר "ולא יהיה בך עקר" אלא שחזר בו כי בבנקבים גדולים אין ללאו דלא יהיה בך עקר כדכתב בעל ספר היראה, ותמה שלא ראה מי שהביא דברי רבינו יונה בספר היראה בזה ע"ש.

ולדנע קט לא ראה דברי בעל חרדים ז"ל, שכבר הביא לרבינו יונה בזה כנ"ל, ואם היה רואה דבריו הנ"ל לא היתה קשתו נסוגת והיה עומד בדבריו כיון שכיון לאמת, והיה מפרש דברי בעל ספר היראה כמו שהעתיק בעל חרדים הנ"ל ודוק כי קצרתי. וגם דברי ספר היראה הכתובים לפנינו יש לפרש כן ולצדדין קתני שבגדולים עובר משום לא תשקצו, ובקטנים גם משום לא יהיה עקר, וכבר הארכתי בחיבורי חוקי רצונך (סימן ט' הערה א') שמצינו בפוסקים לצדדין קתני ע"ש.

כתב בספר חרדים (פרק ל"ב אות נ"ו): "המשהא נקביו, בגדולים עובר משום כל תשקצו, ובקטנים עובר משום שתיים, משום כל תשקצו, ומשום לא יהיה בך עקר כדאמר ריש לקיש בבכורות (מ"ד ב'), דאף על גב דפשוטו של מקרא אמת דברכה היא עקב תשמעון את המשפטים וגו' ואהבת וגו', [מ"מ] גם לשון אזהרה הוא, שמור עצמך מהיות עקר על ידי שתשהה מים קטנים, וכן אמרו הרופאים כי השהוי סכנה גדולה לעקריות, וצריך שלא ישהה רגע שלא יהיה סיבה למנוע מצות פרו ורבו שהוא עון פלילי, רבינו יונה, ענף מצוה" עכ"ל. [ובשו"ת שואל ונשאל ח"ב (י"ד סימן קי"ז) לא ראה דברי רבינו יונה ובעל חרדים ע"ש].

והנה חפשתי ולא מצאתי כעת מה שבעל חרדים ז"ל כותב משם החסיד רבינו יונה ז"ל שהמשהא נקביו עובר בשתיים, ורק מצאתי לרבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ג אות צ"ג) שכתב: "אל תשקצו את נפשותיכם, הוזהרנו בזה שלא לאכול הדברים הנמאסים על הנפש, שלא יאכל דג או חגב עד שימות, וכן לא ישתה בקרן מקיזי דמים. והמשהא את נקביו עובר משום אל תשקצו את נפשותיכם".

הרי שרבינו יונה ז"ל כתב שהמשהא נקביו עובר רק משום כל תשקצו, ולא כתב שגם עובר משום לא יהיה בך עקר וצ"ב. [ויתכן שמה שבעל חרדים סיים וחתם "רבינו יונה", כוונתו שישוד ותשתית הדברים הם דברות רבינו יונה, אבל בעל חרדים ז"ל עצמו הרחיב הדברים, וכן מצוי בספר].

ועבשיו ראיתי בספר היראה המיוחס לרבינו יונה גירונדי ז"ל (דף ש"ז הוצאת מרכז הספר): "אל תשקץ נפשך בהשהות נקבך, והמשהא נקביו בגדולים ובקטנים עובר שתיים

והאירנא שנת שנ"ת לפ"ק זכינו לאור גדול שיצא לאור על ידי מכון "שפתי חכמים", ספר שערי תשובה על פי כתבי יד ודפוסים ראשונים המאירים עיני הלומד, וראיתי שם בספר היראה מהדורתם (אות ס"ח דף ש"א) שכתוב שם ממש כדברי בעל חרדים בשם רבינו יונה ז"ל, ומפורש שם שרק בקטנים עובר בשתים, והשני לא יהיה בכ עקר, ולא לא יראה בכ, אבל הביאו שם (דף שצ"ב) מהדורת ספר היראה מהדורת פאנו (שנדפסה בשנת רס"ו לערך) ושם כתוב כבדפוסים שלנו ועיינ במבוא שם ודוק.

ודע דלדידי ברירא לי מילתא דאין החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל מחבר ספר היראה, ומחברו הוא חסיד מחסידי אשכנז מרבתינו הראשונים נ"ע, ועיינ בחיבורי מנוחת שלום ח"ה (דף קס"ד), ובאריכות בקובץ התורני "ירושתנו" ח"א (דף קצ"ח) ובכל הנסמן שם ואכמ"ל.

ומה שכתב בשדי חמד שם דמשמעות רבינו יונה ז"ל בספר היראה דאיסור משהא נקביו מן התורה, ואחר כך צדד לדחות דאין כל כך הכרח לזה כי מצינו שהראשונים כותבים "עובר בלאו" או שכותבים "עובר בעשה" ולא דוקא הוא ככתוב בשדי חמד (מערכת ע' כלל ס"ד) ואסיק שאחר ראותינו דברי בעל יראים וסמ"ק שכתבו שאיסורים אלו מן התורה נוכל לומר שכך גם דעת רבינו יונה בספר היראה הנ"ל.

ותמוה שהוזקק לזה ולא ראה לפי שעה דברי רבינו יונה ז"ל עצמו בספר שערי תשובה שמתבאר להדיא שדעתו שכל תשקצו במשהא נקביו והשותה בקרנא דאומנא מן התורה הוא כנ"ל, ולדידיה דרבינו יונה ז"ל הןא בעל ספר היראה, בודאי הגמור היה לו לכתוב שדעתו בזה שאסור מן התורה וצ"ב.

חידושי סוגיות

(יבמות כ"ב א', כ"ד ב')

א. בענין יבום באשת תלמיד חכם

[מנוחת שלום חי"ב סי' מב]

שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספרו צדקת הצדיק (סימן קי"ג), ולגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו גליוני הש"ס יבמות (ס"ג ב'), ובספר בן יהודע (שם), ובחיבורי נר יהודה (דף י"ב), ובחיבורי הנכחי לקמן (סימן נ') ע"ש. [ובמדרש שיר השירים רבה (פ"ד ס"ב): "בשעה שהזקן יושב ודורש הרבה גרים מתגיידין באותה שעה" ודוק היטב, ועיין בספר בן איש חי על התורה (ר"פ בראשית) עיין שם].

אבל שיהיו כבניו ממש שנוכל לומר "אשת תלמיד חכם אינה צריכה יבום, מפני שלא נבנה" וכו', אני מבין הדברים.

והיות נראה לי דהרמ"ק ז"ל לא דיבר לפי פשוטו, וכל דבריו לפי חכמת האמת, וצ"ב, ורשמתי למזכרת.

ומצאתי כעת בס"ד בספר תיקוני זהר (תיקון ו' דכ"ג רע"ב): "אמר ליה אבא, אם כן תלמיד חכם דאיהו מסטרא דמחשבה, דאתמר ביה ישראל עלה במחשבה ליבראות, האי אורייתא איהי בן לתלמיד חכם, אם כן אתתא דיליה אמאי צריכה יבום, דהא מארי מתניתין לא שוו אפרשותא לתלמיד חכם משאר בני נשא. אמר ליה, ברי, איהי ודאי צריכה יבום, לאלין נשמתין דאזלין ערטילאין משית יומי בראשית", ועוד עיין בספר הזהר הקדוש ח"א (דקפ"ז ע"ב), וח"ג (דש"ח ע"א), והגהות ניצוצי זהר שם ואכמ"ל.

יבמות (כ"ב א') תנן: "מי שיש לו אח מכל מקום, זוקק את אשת אחיו ליבום, ואחיו הוא לכל דבר, חוץ ממי שיש לו אח מן השפחה ומן הגויה. מי שיש לו בן מכל מקום פוטר אשת אביו מן היבום" וכו'.

וראיתי לקדוש ה' רבינו הרמ"ק ז"ל בספר גירושין שלו (סימן י"ז דף י"א) שכה כתב: "כי על ידי המעשים הנאים והדיבור בת"ת יתהוו כוחות מתאצלים מן הקדושה שעל ידיהם יתלבש האדם העושה זאת, כדפירש בספר תיקוני זהר, כי הצדיקים מתלבשים בעולם הזה בדברי תורה, פירוש אותם האורות שנאצלו על ידו הם לבוש אליו, ועל דרך זה נוכל לפרש אשת תלמיד חכם אינה צריכה יבום מפני שלא נבנה, כי מה שדרשו חז"ל שמי שאינו עוסק בפריה ורביה ממעט הצלם והדמות מפני שלא נתאצלו על ידו כוחות ונשמות קדושות, הנה תלמיד חכם אינו מצטרף לזה, כי על ידו נתרבה כח הקדושה ונתאצלו על ידו כמה וכמה כוחות וכמה דברים רוחניים שנתלבשו באותיות התורה המצטרפים בשפתיו בעת לימודו, והנה לא יצטרך להתגלגל שהרי תורתו - בניו" וכו', עיין שם כל דברות קדשו הנפלאים זיע"א.

בענייני אני יודע להבין דברות קדשו ז"ל, דזה אמת שלוקח נפשות חכם והצדיק בכח תורתו מוליד נשמות והם כבניו, ועיין בזה בשער הגלגולים (הקדמה ל"ד), ולגאון

ב. בענין לא קבלו גרים בימי דוד ושלמה

[זכות יצחק ח"ב סי' כח]

לשלחן מלכים ועושר שלמה, אבל היכן שהדברים מוכיחים שמפני קדושת התורה ויושר חוקיה ומשפטיה מתגיירים אז מקבלים "עכ"ל. והשתא אתי שפיר, וכן מדוקדק נמי לשון המדרש דהנך גרים שנתגייירו על ידי שלמה **היו מברכין להקב"ה ומאמינים בו**, דאתו לאשמועינן דהנך גרים באמת נתגייירו ולשם האמת נתגייירו, וכן מורה ריש לשון המדרש שכתוב שמפני **חכמת שלמה** ששמעו נתגייירו, והיינו כדרכתב הריטב"א ז"ל שאם מתגיירים מפני קדושת התורה ויושר חוקיה ומשפטיה מקבלים אותם ואתי שפיר ודוק היטב.

עד כאן היה כתוב אצלי משנת תשל"ז לפ"ק, והיום יום רביעי י' כסלו תשד"מ ראיתי ששם ביבמות (כ"ד ב') נמי קאמר תלמודא דלא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה, ורבותינו בעלי התוספות ז"ל (שם ד"ה לא) הקשו כעין קושייתנו וזו לשונם: "וקשה שהרי ביבמות (ע"ט א') מבואר דבימי דוד במעשה דגבעונים נתוספו מאה וחמשים אלף גרים. ויש לומר דמעצמן נתגייירו, וכדאשכחן גבי מרדכי ואסתר ורבים מעמי הארץ מתייהדים, ויש ספרים שכתוב בהן לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה, **אלא שנעשו גרים גרורים**", עד כאן דברי התוספות ז"ל. ואיני יודע אם אפשר לפרש בלשון המדרש דלעיל: "דנתגייירו על ידי שלמה מאה וחמשים אלף גרים", כביאור בעלי התוספות היינו מעצמן וצל"ע.

ובמסכת עבודה זרה (ג' ב') אכן גירסת תלמודא דידן כגירסת הספרים שהביאו התוספות אלא שנעשו גרים גרורים,

יבמות (ע"ו סע"א): "מתיב רב יוסף ויתחתן שלמה את בת פרעה מלך מצרים", ומשני גיורי גיירה. ותו אקשיה והא תניא לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי **שלמה**, ומשני: מידי הוא טעמא אלא לשלחן מלכים הא לא צריכא ליה" ופירש רש"י: "מידי הוא טעמא האי דלא קבלו גרים אלא משום דלא הוו מתגריי אלא לשלחן מלכים הא בת פרעה לא צריכא להכי שהרי בת מלך היתה" עכ"ל.

ויש לי להבין שראיתי לרבותינו ז"ל במדרש משנת רבי אליעזר (פרשה ח' דף קנ"ב) שאמרו: "נתן גדולה לשלמה שכל מלכי הארץ היו שומעין חכמתו ונכפפין לפניו שנאמר וכל הארץ מבקשים את פני שלמה, והיו כולם מעלין לו דורון בכל שנה ושנה וכו', ולא עוד אלא **שנתגייירו** על ידו מאה וחמשים אלף גרים שהיו שומעים את חכמתו ומברכין להקב"ה ומאמינים בו שנאמר ויספור שלמה כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל אחרי הספר אשר ספרם דוד וימצאו מאה וחמשים אלף ושלשת אלפים ושש מאות, (דה"י ב' ב' ט"ו). ושם תאמר מימות אביו נתגייירו, הא כתיב **אחרי** הספר אשר ספרם דוד אביו". הרי לנו באר היטב שנתגייירו על ידי שלמה מאה וחמשים אלף גרים, ותו מתבאר מהסלקא דעתין דאף על ידי דוד היה מקום לגיירן, אלא דמהא הדר ביה משום ריהטא דקרא וצ"ע.

ונלע"ד בס"ד דיובן היטב על פי מה שראיתי ביד מלאכי ח"ג (כללי הדינים אות שע"ד)

שכתב משם הריטב"א יבמות כתב יד דהא דלא קבלו גרים בזמן שלמה היינו בסתם, דמסתמא אינם עושים אלא מפני פחד מלחמת דוד או

אחרי הספר אשר ספרם דוד אביו, וראיתי שכן כתב הדרד"ק ז"ל בביאורו לספר דברי הימים שם: "אשר ספרם דוד כמו שאמר למעלה (דה"א פכ"ב) ויאמר דוד לכנוס את הגרים אשר בארץ ישראל ויעמד חוצבים וגו', ושלמה גם כן ספרם אחר כך כי נוספו עליהם מזמן שמלך", וזו לשון הגאון מלבי"ם ז"ל בביאורו לספר מלכים א' (ט' כ"ג): "בספר דברי הימים ב' (פרק ב') כתוב ויספור שלמה כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל אחרי הספר אשר ספרם דוד וימצאו מאה וחמשים אלף ושלשת אלפים ושש מאות, מבואר שזה היה מספר אחר חוץ מהמספר שספר דוד כמו שכתוב (בדברי הימים א' פרק כ"ב) ויאמר דוד לכנוס את הגרים אשר בארץ ישראל וגו', ושלמה ספר את הגרים שנוספו אחרי מספר דוד והיו מאה וחמשים אלף, וכו' חוץ מזה היו הגרים של דוד שהיו מכבר והיו עשרים וחמשה אלף וכו', וחזר וכתב כן בביאורו לדברי הימים ב' (ספ"ב ט"ז) ע"ש, רצ"ע.

ודע דהדרד"ק ז"ל שם הוסיף וכתב: "ואפשר שהגרים האלה הם העם הנותרים מהאמורי ומן החתי והפרזי והיבוסים וכו' וקראם גרים לפי שלא היו עובדים עבודה זרה" וכו'. וכוונתו דלא היו גרי צדק ממש אלא גרי תושב, וכגון דא צ"ע דהרי מדברי חז"ל הן בתלמוד והן במדרש משנת רבי אליעזר מבואר בהדיא דהיו גרי צדק ממש וצ"ע.

ואכתוב כאן מה שיש לי עוד להביין, שהנה שם ביבמות מוכיח תלמודא מהך קרא דלעיל דהנך גרים ממש היו ולא רק יהודים שכירים, וצריך לדעת מדוע לא הוכיחו משאר קראי דמוכח כן וכאשר כתב בארוכה המפרש המיוחס לרש"י שם בדברי הימים (כ"ב ב') ועיין שם באריכות וי"ל. [והטעם שכתבנו

ופירש רש"י ז"ל: "מאליהן היו מתגיירין ואנן לא מקבלינן דמשום גדולתן של ישראל קעבדי" ע"ש. והוא כפירוש בעלי התוספות דמאליהן נתגיירו, אלא דמה שכתב רש"י ז"ל דמשום גדולתן של ישראל קעבדי, צ"ע שבמדרש משנת רבי אליעזר דלעיל לכאורה לא משמע הכי, אלא הם נתגיירו משום אמונה נכונה, וכאשר כתבנו לעיל וצ"ע.

ועוד יש לי להביין, דהנה מדברי תלמודא דידן ביבמות (ע"ט א') מתבאר דהנך מאה וחמשים אלף גרים בזמן מלכות דוד נתגיירו שהרי כך אמרו שם: "ותקח רצפה בת איה את השק ותטוהו לה אל הצור מתחלת קציר עד נתן מים עליהם ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם יומם וחית השדה לילה, והא כתיב ולא תלין נבלתו על העץ, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק מוטב תיעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים מה טיבם של אלו, הללו בני מלכים הם, ומה עשו פשטו ידם בגרים גרורים, אמרו אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו, ומה בני מלכים כך בני הדיוטות על אחת כמה וכמה, ומה גרים גרורים כך ישראל על אחת כמה וכמה, מיד נתוספו על ישראל מאה חמשים אלף שנאמר ויספר שלמה כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל וימצאו מאה חמשים אלף ויעש מהם שבעים אלף סבל ושמונים אלף חוצב בהר", הרי מבואר שגרים אלו בימי דוד נתגיירו, וכן כתבו להדיא בעלי התוספות וכנ"ל.

ואיני מבין דהלא המקרא קאמר דהנך גרים אחרים הם ואינם מזמן דוד, וכדכתיב אחרי הספר אשר ספרם דוד אביו, וכאשר אמרו להדיא רבותינו במדרש משנת רבי אליעזר: "ושמא תאמר מימות אביו נתגיירו, הא כתיב

להם כדקיימא לן כלום גרים הם (לעיל כ"ד ב'), וכזה כתב הרמב"ם ז"ל עכ"ל.

איברא שנעלם ממני ואיני מבין היטב בדברי הרב המגיד ז"ל, שהרי מהא דכתב הרמב"ם ז"ל בראש דבריו לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה, ואחר כך כתב ואף על פי כן היו גרים הרבה מתגירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות, אם כן בעל כרחין דהנך הדיוטות לאו בית דין הדיוטות קאמר אלא הדיוטות דעלמא קאמר, דאם לא נימא הכי נמצא דסתרי דברי הרמב"ם מרישא לסיפא, שהרי בראש דבריו כתב להדיא **דבית דין** לא קבלו גרים כל ימי דוד ושלמה והדר סיים דבית דין הדיוטות קבלם, אלא ודאי האי הדיוטות דקאמר להדיוטות דעלמא נתכוין שהם קבלום אבל בית דין ואפילו הדיוטות לא קבלום, ולפיכך יש להתיישב בדברי הרב המגיד וצל"ע. [ובודאי דדוחק גדול לומר דמ"ש הרמב"ם ז"ל בראש דבריו דב"ד לא קבלום היינו ב"ד הגדול אבל ב"ד הדיוטות קבלו, ולזה נתכוין בסיום דבריו שכתב שהיו מתגירים בפני הדיוטות היינו בית דין הדיוטות, דלא היה לו להרמב"ם לסתום כל כך בראש דבריו].

שוב ראיתי דמין ז"ל בכסף משנה טען כן נגד דברי הרב המגיד: "הרב המגיד כתב שבפני בית דין הדיוטות היו מגירים אותם. ולי נראה דמדכתב רבינו בפני הדיוטות ולא כתב בפני בית דין הדיוטות דאנן אף על גב דהדיוטות אנן כדאמרו על בית דין שבזמן הזה, מכל מקום אין מקבלים אותם גרים בבית דין דידן, אלא שאם קבלו אותם הדיוטות שאינם בית דין הרי הם גרים, [ואילו היה הרב המגיד מדקדק בדברי הרמב"ם לא היה כותב שבית דין הדיוטות היו מגירים אותם] וכן כתב

המפרש **המיוחס** לרש"י, כי כבר נתבאר דהפירוש לדברי הימים הנקרא על שם רש"י אינו לרש"י ז"ל ועיין בזה בחיבורי ברית יעקב (סימן ל"ז הערה ב') ומה שהוספנו בחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ב (סימן ד' סוף אות א' דף ל"ה) ובחיבורי קונטרס חקי רצונך (סימן ג' הערה א' דף מ"ו), ושם נסמן עם תוספת בס"ד].

ובאשר עיינתי עכשיו בדברי אדונינו הרמב"ם ז"ל רואה אני שיש לו דרך אחרת ליישב השמועות הסותרות בתלמוד, דבחיבורו הגדול הלכות איסורי ביאה (פ"ג הט"ו) כתב: "לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה, בימי דוד שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה הגדולה שהיו בה חזרו, שכל החזור מן הגויים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגרי הצדק, ואף על פי כן היו גרים הרבה מתגירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות, והיו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום ולא מקרבין אותם עד שתראה אחריתן". וכתב עלה הרב המגיד משנה ז"ל: "בפרק הערל (ע"ו סע"א) אמרו לא קבלו גרים בזמן דוד ושלמה, ושם (ע"ט א') אמרו שבימי דוד נתוספו עליהם מאה חמשים אלף גרים, ומתוך כך ביאר רבינו שבית דין הדיוטות היו מגירים אותם ובדיעבד כולן גרים, וכן כתבו מן המפרשים" עכ"ל.

והנה מה שכתב הרב המגיד שכן כתבו מן המפרשים - נ"ל דלחידושי הרשב"א ליבמות שם נתכוין שכה כתב: "מיד נתווספו על ישראל מאה וחמשים אלף גרים, והא דאמרין דלא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה היינו בית דין מומחה אבל אלו נתגירו בבית דין הדיוטות וכיון שנתגירו חשו

שבית דין של הדיוטות קבלו אותם אלא הדיוטות סתם כתב, לומר דהדיוטות בעלמא שלא היו לא לחכמים ולא נבונים, אבל אתם חכימי דרא אין לכם לקבלה וכו' ואתה שלום". הרי שכבר המלאך הדובר במרן ז"ל אמר לדקדק כן בדברי הרמב"ם דמדנקט הדיוטות לאו היינו בית דין הדיוטות אלא הדיוטות דעלמא, ולכאורה יוצא שהבנת מרן ז"ל זו בדברי הרמב"ם וכאשר כתב בבית יוסף ובכסף משנה, מפי המלאך המגיד קבלה, ולפי שעה לא מצאתי עוד כזאת בדברי מרן ז"ל, והרבה יש להאריך והבן היטב.

והמעייין יש לו לדקדק היטב בלשון הרשב"א שכתב: **"וכזה** כתב הרמב"ם ז"ל" דמשמע לי מלשון הרשב"א ז"ל דרק כעין דבריו כתב הרמב"ם אבל לא שממש כתב כן, ואפשר שהרשב"א ז"ל הרגיש בטענת מרן ז"ל ולפיכך הוציאה בלשון זה ולא כתב וכן כתב הרמב"ם או וכן תירץ הרמב"ם וכיוצא, ועייין **ומכל** מקום לשון רבותינו ז"ל במדרש משנת רבי אליעזר נוטה כביאור הריטב"א ז"ל, ולדבריו אתי שפיר נמי קושיית רבותינו בעלי התוספות ז"ל כמו שיראה המעייין, ויש לעיין בגוף דברי קדשו, ולא איסתייעא מילתא האידנא וכתבתי לזכרון עד שנעייין בה שוב בס"ד. [ירושלם ת"ו תשל"ז].

המרדכי וכו'" עכ"ל, הרי שכבר הרגיש מרן ז"ל בעיקר הטענה נגד ביאור הרב המגיד, ולא ידעתי מדוע מרן ז"ל לא הוכיח נמי מהכרח דילן וכדלעיל בס"ד. ועייין בלחם משנה שם ואכמ"ל. [ודע שאת המוסגר בדברי מרן ז"ל העתקתי והוספתי מדברי מרן עצמו בבית יוסף יו"ד (סימן רס"ח דרט"ו סע"ב), ונראה לי ברור שנשמטו דברים אלו בשגגה מדבריו שבכסף משנה שהם תיבה תיבה כלשונו בבית יוסף כמו שיראה הרוואה, וגם בדבריו בכסף משנה יש שגגת המדפיס שתיבת גרים הדפיס שלא במקום הנכון אחר תיבת אותם בתרא, ולא היא ומקומה אחר תיבת אותם קמא, ואפשר שהחסרון הנ"ל בדברי מרן ז"ל נובע "מטעות הדומות" ואכמ"ל בזה, ועייין בחיבורי זרע חיים (דף כ"ו ודף רט"ז) ודוק היטב].

ודע דמאוד מענין הדבר שמצאתי בס"ד עוד למרן ז"ל בספרו מגיד מישרים (על ספר עמוס דקנ"ח ע"ב דפוס ירושת"ו) שהמלאך המגיד הדובר בו כה אמר לו: "עוד אמר לי שאזהר מלקבל הגיורת שהיא מתגיירת מאהבת איש, שהרי אמר הרמב"ם שאין מקבלים אותם, ואף על פי שכתב שהדיוטות היו מקבלים אותם בימי דוד ושלמה, אין לומר לכם שיהיה מותר לקבלם, דהא אמרו מארי מתניתין אנן הדיוטות אנן, וכל שכן אתון, שהרי לא כתב הרמב"ם